

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ÇALIŞANDAN ROBOTLARA ADAM ÇALIŞTIRANIN SORUMLULUĞUNUN DİNAMİK YAPISI

*THE DYNAMIC STRUCTURE OF THE LIABILITY OF THE EMPLOYER IN THE HISTORICAL
PROCESS FROM WORKERS TO ROBOTS*

Araştırma Makalesi
Dila OKYAR*

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	645
I. TBK m. 66 HÜKMÜNDE BENİMSENEN SORUMLULUK MODELİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	6
48	
A. Genel Norm Niteliği Sayesinde Sorumluluk Hukukunda Üstlendiği “Joker” İşlevi	648
B. Doğrudan Sorumluluk Niteliği Sayesinde Çalışanın Şahsi Sorumluluğundan Bağımsızlığı	652
1. Karşılaştırmalı Hukukta Temel Sorumluluk Modelleri	652
2. Olağan Sebep Sorumluluğu Hâlleri “Kuş mu Balık mı”?	653
C. Sorumluluğun Belkemiği: Bağımlı Çalıştırma İlişkisi	655
D. Ara Değerlendirme	658
II. ROBOTLAŞAN MODERN İŞLETMELER BAKIMINDAN TBK M. 66 HÜKMÜNÜN UYGULAMA ALANI	660
A. Robot Kavramı	660
B. Robotların Hukuki Statüsüne Farklı Yaklaşımlar	662
C. TBK m. 66/III Hükmü Bakımından Değerlendirme	665
SONUÇ	670

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1055040

Makalenin Geliş Tarihi: 11.01.2022

Makalenin Kabul Tarihi: 17.05.2022

* Dr. Araştırma Görevlisi, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı.
E-posta: dila.okyar.law@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7829-2133.

Bu makale yazarın, “Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu (TBK m.66)” başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

ÖZ

Adam çalıştırmanın sorumluluğu, bir kimsenin, kendi menfaatine olan bir işin görülmesi amacıyla, bağımlılık arz eden bir çalışma ilişkisi içerisinde çalıştırdığı kişinin işini gördüğü sırada hukuka aykırı fiili ile başkasına verdiği zarardan sorumluluğunu ifade eder. Günümüzde robot kullanımından kaynaklanan zararlardan hukuki sorumluluk bağlamında tartışılan bu sorumluluk anlayışının tarihsel kökeni, Roma hukukunda gemi işletenin sorumluluğuna, Anglo-Sakson hukukunda ise 17. yüzyıla tarihlenen bir denizcilik davasına kadar uzanmaktadır. Zaman içerisinde genel bir norm niteliği kazanan adam çalıştırmanın sorumluluğu, tarihsel süreç içerisinde sorumluluk hukukuna ilişkin önemli meselelerin çözümüne hukuki zemin sağlamıştır. Karşılaştırmalı hukuk verileri, adam çalıştırmanın sorumluluğunun, doğrudan sorumluluk ve dolaylı sorumluluk şeklinde iki farklı model üzerine kurulduğunu göstermektedir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun "adam çalıştırmanın sorumluluğu" kenar başlıklı 66. maddesinde, dünyadaki hâkim modelden farklı olarak, doğrudan sorumluluk esası benimsenmiştir. Bu sorumluluk modeli, adam çalıştırmanın objektif özen yükümlülüğünü ihlâl ettiği varsayımı üzerine kuruludur ve çalışanın şahsi sorumluluğundan bağımsızlaştırılmıştır. Ayrıca, adam çalıştırmanın çalışan üzerindeki hâkimiyetine kaynaklık eden bağımlı çalışma ilişkisi, nitelik ve içerik bakımından oldukça geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Tüm bu özellikler, TBK m. 66 hükmüne dinamik ve geniş bir uygulama alanı sağlamaktadır. Öte yandan, günümüzün teknolojik gelişmeleri, modern işletmeleri de baş döndürücü bir hızla dönüştürmektedir. Yüksek düzeyde yapay zekâya sahip robotik teknolojiler, mal ve hizmet piyasalarında hızla yer almaktadır. Modern işletmelerin bu farklı örgütlenme yapısı, işletme faaliyetinde bu tür teknik teçhizat kullanımından kaynaklanan zararlardan sorumluluğa ilişkin hukuki bir dayanak arayışını beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada; köklü bir tarihsel geçmişe sahip olan adam çalıştırmanın sorumluluğunun, TBK m. 66/III hükmünün hukuki niteliğine ilişkin tartışmalar ışığında, teknolojik gelişmelerle dönüşen modern işletme faaliyetine ve çalışma hayatına uyum sağlayan dinamik özellikleri değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adam çalıştırın, Haksız fiil, İşletme, Robot, Yapay zekâ

ABSTRACT

The liability of the employer refers to the liability for damage caused to another by the unlawful act of a dependent employee committed during the course of employment for performing a job for the benefit of the employer. The historical origin of this responsibility, which is discussed today in the context of legal liability for the use of robots, dates back to the liability of ship operators in Roman Law and to a maritime case in 17th century in Anglo-Saxon law. This liability has become a general norm over time and provided

a legal basis for the resolution of important legal issues. Comparative legal data show that the employer's liability is based on two different models: direct and vicarious liability. Article 66 of the Turkish Code of Obligations ('TCO'), no. 6098, adopts direct liability, unlike the dominant model in the world. This liability is based on the presumption that the employer has violated his duty of objective care and arises independently of the employee's personal liability. Also, the dependent employment relationship, as the source of the employer's dominance over the employee, appears in a very wide range in terms of both quality and content. All these features provide a dynamic and wide application area for Article 66 TCO. On the other hand, today's technological developments transform modern enterprises at an unprecedented pace, where robotic technologies with a high level of artificial intelligence are rapidly taking place. This new organizational structure in modern enterprises has brought along the search for a liability basis for damages arising from the use of technical equipment in business activities.

This study, against its deep-rooted historical background, evaluates the dynamic features of employer's liability and its adaptive nature to the modern business activity transformed by technological developments and working life in the light of discussions on Article 66/3 TCO.

Keywords: Employer, Tort, Enterprise, Robot, Artificial intelligence

GİRİŞ

Adam çalıştırmanın sorumluluğu kavramı, bir kimsenin (adam çalıştıran), kendi menfaatine olan bir işin görülmesi amacıyla, bağımlılık arz eden bir çalıştırma ilişkisi içerisinde çalıştırdığı kişinin (çalışan) işini görürken hukuka aykırı fiili ile bir başkasına (üçüncü kişi) verdiği zararı tazmin yükümlülüğünü ifade eder. Başlıca hukuk sistemlerinin tümünde bu sorumluluk anlayışının ilk izlerine rastlanmaktadır. Roma hukukunda gemi, han ve ahır işletenlerin (*nautas, caupones et stabularios*) sorumluluğu¹; Anglo-Sakson hukuk sisteminde 1691 tarihli *Boson v Sandford* adlı bir denizcilik davası²; klâsik İslam hukuku doktrininde, iş sahibinin (*sahibü'l-amel*) *ecîr-i hâs* olarak

---

¹ Söz konusu sorumluluk, Iustinianus'un *Institutiones* adlı eserinde [4.5.3], "haksız fiil benzerinden doğan borçlar" (*obligationes quae quasi ex delicto nascuntur*) başlığı altında bir sorumluluk olgusu olarak düzenlenmiştir. Bkz. MOYLE, J. B. (çev.), **The Institutes of Justinian**, 5th edition, 1913, https://www.gutenberg.org/files/5983/5983-h/5983-h.htm#link2H_4_0089 (erişim tarihi 30.11.2021).

² Gemi kaptanına emanet edilen eşyaların uğradığı zarardan kaptanı istihdam eden sıfatıyla gemi sahiplerinin sorumluluğuna hükmedilen davada, Mahkeme Başkanı Holt CJ, "her kim bir başkasını çalıştırırsa, onun fiillerinden sorumlu olacağını" belirtmiştir. Bkz. *Boson v Sandford* (1691), 2 Salk 440, 91 ER 382.

nitelendirilen bağımlı çalışanların hukuka aykırı fiillerinden sorumluluğu³, adam çalıştırmanın sorumluluğunun tarihsel temelini oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı; böylesine köklü bir tarihsel gelişim sürecinden geçerek adeta “gelenekselleşmiş” bir sorumluluk normuna dönüşen adam çalıştırmanın sorumluluğunun, teknolojik gelişmelerin hızla değiştirdiği modern işletme faaliyetine ve çalışma hayatına uyum sağlayabilecek dinamizme sahip olup olmadığını değerlendirmektir.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun (TBK)⁴ 66. maddesinde düzenlenen sorumluluğun süjesi, adam çalıştırandır. Adam çalıştırıcı, bir kimseyi kendisine ait bir işte, emir ve talimatları doğrultusunda çalıştırmak suretiyle onun hizmetinden kendi menfaati için yararlanan kişidir⁵. Adam çalıştırıcı; iş sahibi (*Geschäftsinhaber*)⁶, iş faaliyetini yürüten kişi (*träger des Geschäftsbetriebs*)⁷ olup, hiyerarşik olarak daima en üst konumda bulunan kişidir⁸. Adam çalıştırıcı bir gerçek kişi veya tüzel kişi olabilir⁹. Söz konusu sorumluluğun doğabilmesi için adam çalıştırıcı ile çalışan arasında bağımlılık

---

³ MOHAMAD, Abdul Basir bin, “Vicarious Liability: A Study of the Liability of Employer and Employee in the Islamic Law of Tort”, *Arab Law Quarterly*, Year: 2000, Volume: 15, No. 2, s. 201 vd.

⁴ RG 04.02.2011/27836.

⁵ EREN, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 26. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, N.1926; TANDOĞAN, Haluk, **Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1981, s. 56; ANTALYA, Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. V/1,2, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, N.1389.

⁶ BREHM, Roland, **Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht**, Bd. VI: Das Obligationenrecht, 1. Abteilung: Allgemeine Bestimmungen, 3. Teilband, 1.Unterteilband: Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen Art. 41-61 OR, 4. Auflage, Bern, 2013, Art. 55 OR N.52.

⁷ BREHM, 2013, Art. 55 OR N.6; FISCHER, Willi/ITEN, Marc’Antonio, **Haftpflichtkommentar, Kommentar zu den schweizerischen Haftpflichtbestimmungen**, (eds.) Willi Fischer/Thierry Luterbacher, Zürich, 2016, Art. 55 OR N.10.

⁸ HONSELL, Heinrich/ISENRING, Bernhard/KESSLER, Martin A., **Schweizerisches Haftpflichtrecht**, 5. Auflage, Schulthess, Zürich, 2013, §13 N.12; SCHWENZER, Ingeborg, **Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil**, 8. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern, 2020, N.23.17; MÜLLER-CHEN, Markus, **Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Obligationenrecht Allgemeine Bestimmungen**, (eds.) Andreas Furrer/ Anton K. Schnyder, 2. Auflage, Zürich, 2012, Art. 55 OR N.8; FISCHER/ITEN, 2016, Art. 55 OR N.18.

⁹ BREHM, 2013, Art .55 OR N.6a; MÜLLER-CHEN, 2012, Art. 55 N.6; FELLMANN, Walter/KOTTMANN, Andrea, **Schweizerisches Haftpflichtrecht, Band I: Allgemeiner Teil sowie Haftung aus verschulden und Persönlichkeitsverletzung, gewöhnlichen Kausalhaftungen des OR, ZGB und PrHG**, Stämpfli Verlag, Bern, 2012, N.737; OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt. 2, 16. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021, N.441; EREN, 2021, N.1927.

arz eden bir alıştırma ilişkisi bulunması, çalışanın işini görürken işlediği hukuka aykırı fiil neticesinde nc kişinin zarara uğramış olması ve adam çalıştırmanın sorumluluk karinesini rtememiş (kurtuluş kanıtı getirememiş) olması gerekir. Sorumluluk hukukunda önemli işlevler üstlenen TBK m. 66 hükmü, zarar gören kişiye bir yandan, çalışanın ödeme güçsüzlüğü riskini taşımak zorunda kalmaksızın ekonomik bakımdan daha güçlü olduğu varsayılan bir muhatabın hukuki sorumluluğuna başvurma imkânı tanırken; diğer yandan da dayandığı sorumluluk karinesi sayesinde ispat kolaylığı sağlar.

Mal ve hizmet piyasalarında üretim şekillerindeki değişim ve iş hacmindeki büyüme ile birlikte üretim sürecine katılan kişi sayısı da artmaktadır. Iř sahibi, işini yardımcı kişiler aracılığıyla görmek suretiyle hâkimiyet alanını genişletir ve bundan fayda sağlar. Meşhur Latince deyişe göre, “nerede yarar varsa, orada külfet vardır” (*ubi emolumentum, ibi onus*). Çalışanlar, iş sahibinin birer uzatılmış koludur (*verlangerten Arms*). alışanı seçmek, talimat verip denetlemek ve iş organizasyonunu kurmak suretiyle çalışanın davranışını belirleyen aslında onu çalıştıran kişidir. Zira “bir şeyi başkası aracılığıyla yapan, onu kendisi yapmış sayılır” (*qui facit per alium facit per se*). Bu nedenle, çalışanın işini görürken başkalarına zarar verme rizikosunu onu çalıştıran kişinin üstlenmesi makuldür.

Diğer yandan, dijital çağın modern işletmelerinde insan iş gücü yanında (hatta çoğu zaman *yerine*¹⁰) teknolojik iş gücü kullanımı her geçen gün hızla artmaktadır. “Endüstri 4.0” olarak adlandırılan dijital sanayi devrimi ile birlikte, akıllı fabrikalar, birbiriyle “konuşan” makineler, “ğrenen” yapay zeklar, insansı robotlar, siber-fiziksel sistemler, büyük veri, nesnelerin interneti gibi ğir aan teknolojiler hızla hayatımıza girmiştir. Bugün itibariyle, bu teknolojilerin toplum tarafından bir tehdit değil, bilakis yardımcı

---

¹⁰ “Teknolojik işsizlik”, teknolojik gelişmelerin istihdam üzerindeki olumsuz etkilerini (zellikle insan iş gücüne ihtiyaın azalması nedeniyle iş kaybını) ifade etmek üzere geliştirilmiş yeni bir kavramdır. Pew Araştırma Merkezi tarafından 2014 yılında yapılan “2025'te Dijital Hayat: Yapay zekâ, robotik ve mesleklerin geleceği” başlıklı anket çalışmasında, katılımcıların %48'i robotların ciddi sayıda mavi ve beyaz yakalı çalışanın yerini alacağı ve bunun da işsizliği arttıracacağı, toplumsal düzende bozulmalara neden olacağı endişesini dile getirmiştir. Bkz. <https://www.pewresearch.org/internet/2014/08/06/predictions-for-the-state-of-ai-and-robotics-in-2025/>, s. 5, 44 (erişim tarihi 25.11.2021).

olarak algılanması gerektiği anlayışı üzerine kurulu, toplum odaklı “Toplum 5.0”¹¹ seviyesine geçiş süreci yaşanmaktadır.

Çalışmada ilk olarak, TBK m. 66 hükmünde benimsenen sorumluluk modelinin temel özellikleri bağlamında adam çalıştırmanın sorumluluğunun tarihsel gelişim sürecinde üstlendiği işlev ve hukuki niteliği incelenmiş [I] ve ardından, adam çalıştırmanın sorumluluğunun, teknolojik dönüşüm geçiren modern işletme faaliyetinde robot kullanımından kaynaklanan sorumluluk meselesine ne ölçüde hukuki zemin sağladığı, TBK m. 66/III hükmünün hukuki niteliğine ilişkin tartışma ışığında değerlendirilmiştir [II].

I. TBK m. 66 HÜKMÜNDE BENİMSENE SORUMLULUK MODELİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

A. Genel Norm Niteliği Sayesinde Sorumluluk Hukukunda Üstlendiği “Joker” İşlevi

TBK m. 66 (eBK¹² m. 55) hükmünde düzenlenen adam çalıştırmanın sorumluluğu, bir başkasına bağımlı olarak iş gören kişinin fiilinden sözleşme dışı sorumluluk bakımından “genel norm” teşkil eder¹³. Bu niteliği sayesinde, Türk-İsviçre sorumluluk hukukunun tarihsel gelişim sürecinde, tâbiri caizse, adeta bir “joker” işlevi üstlenmiştir. Özellikle açık ve özel bir kanuni düzenleme bulunmayan sorumluluk hukuku meselelerinin çözümünde ihtiyaç duyulan hukuki temeli sağlayarak geçici çare olmuştur¹⁴.

---

¹¹ Bu kavram, 2017 yılında Almanya’nın Hannover şehrinde düzenlenen, dünyanın en büyük uluslararası teknoloji ve ticaret fuarı CeBIT’te Japonya başbakanı Shinzo Abe tarafından tanıtılmıştır. Bkz. <https://www.euronews.com/2017/03/24/cebit-japan-s-vision-of-society-50> (erişim tarihi 30.11.2021).

¹² 818 sayılı Borçlar Kanunu, RG 29.04.1926/359.

¹³ WERRO, Franz, **Commentaire Romand, Code des obligations I**, Art.1-529 CO, (eds.) Luc Thévenoz/Franz Werro, 2e édition, Bâle, 2012, Art. 55 OR N.29; TANDOĞAN, **1981**, s. 11; EREN, **2021**, N.1913; KILIÇOĞLU, Ahmet, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, N.2290; ANTALYA, **2019**, N.1387.

¹⁴ Art. 55 OR hükmünde düzenlenen adam çalıştırmanın sorumluluğunun, kusursuz sorumluluk bulunmayan hâller bakımından “soğurma (yutma) kuralı” işlevi üstlendiği hakkında bkz. WIDMER, Pierre, “Switzerland”, **Principles of European Tort Law, Volume 6: Unification of Tort Law: Strict Liability**, (eds.) Bernhard A. Koch/Helmut Koziol, New York, 2002, s. 326.

Türk Hukukunda bu durumun başlıca örneği, TCDD İşletmesi'nin tren kazalarından sözleşme dışı¹⁵ sorumluluğunun tarihsel gelişim sürecinde görülür. eBK döneminde¹⁶, demiryolu aracı işletenin sözleşme dışı sorumluluğuna ilişkin özel bir kanun ya da genel bir tehlike sorumluluğu hükmü bulunmadığından, bu sorumluluğun hukuki dayanağı tartışılmalıydı. Doktrinde çeşitli görüşler ve farklı yönde yargı kararları bulunmakla birlikte¹⁷, söz konusu sorumluluğa hukuki dayanak olarak kabul edilen sorumluluk sebeplerinden biri, eBK m. 55 hükmünde düzenlenen adam çalıştırmanın sorumluluğu olmuştur. Tren garında raylar üzerinde oynayan çocuğun trenin altında kalarak ölmesi olayında¹⁸, tren istasyonunda meydana gelen tren kazasında bir çocuğun ayaklarını kaybetmesi olayında¹⁹, tren-otobüs kazasında otobüs yolcusunun ölmesi olayında²⁰ TCDD İşletmesi adam çalıştırıcı sıfatıyla sorumlu tutulmuştur. Öte yandan doktrinde, eBK m. 55 hükmünün tehlike sorumluluğunun yerini tutamayacağı, tehlikeli bir işletme faaliyeti olan demiryolu işletmeciliği bakımından, kurtuluş kanıtı imkânı bulunan adam çalıştırıcının sorumluluğunun yetersiz kaldığı dile getirilmiştir²¹.

¹⁵ Tren kazalarından sorumluluğun hukuki dayanağı tespit edilirken, zarar görenin yolcu sıfatına sahip olup olmadığı değerlendirilmelidir. Yolcu sıfatına sahip olan kişinin uğradığı zarardan dolayı taşıyıcının sözleşmeye dayanan sorumluluğu doğar. Örneğin; yolcunun, trenin devrilmesi nedeniyle ölmesi (bkz. Y11HD, 31.12.1976, E.1976/5361, K.1976/5740, Kazancı), trene binmek isterken dengesini kaybederek düşüp tren ile peron arasına sıkışması (bkz. Y11HD, 24.12.1996, E.1996/8552, K.1996/9094, Kazancı) olayında durum böyledir. Yolcu sıfatına sahip olmayan bir kişinin uğradığı zarar bakımından ise sözleşme dışı (haksız fiil) sorumluluğu gündeme gelecektir. Öte yandan, taşımacılık faaliyetinin bir sözleşme ilişkisi çerçevesinde gerçekleştiği durumlarda, yolcunun uğradığı zarardan taşıyıcının sorumluluğu bakımından sözleşme sorumluluğu ve sözleşme dışı sorumluluğun yarışmasının da gündeme geleceğini belirtmek gerekir.

¹⁶ 30 Mayıs 1283 tarihli "Demiryollarının Usulü Zabıtasına Dair Nizamname"nin yürürlükte olduğu dönemde, bu Nizamname'nin 6. maddesinde düzenlenmiş olan kumpanyanın yerini alan Devlet Demir Yolları İdaresi'nin eBK m. 55 hükmüne göre sorumluluğuna başvurulması yönünde bkz. **TANDOĞAN**, 1981, s. 87. Söz konusu Nizamname, 5728 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁷ Devlet Demir Yolları'nın yapı mülkiyeti sıfatıyla ve motorlu araç işleten sıfatıyla sorumlu tutulduğu yargı kararları hakkında ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. UYUMAZ, Alper/TOKAT, Hüseyin, "Demiryolu ile Yolcu Taşımacılığında Kaynaklanan Akit Dışı Hukuki Sorumluluk", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2016, Cilt: 65, Sayı: 3, s. 973 vd.

¹⁸ Y4HD, 22.12.1977, E.1977/7057, K.1977/12298 (**TANDOĞAN**, 1981, s. 54, dn. 4).

¹⁹ Uyuşmazlık Mahkemesi, 03.07.1971, E.1969/126, K.1971/15 (RG 26.11.1971/14024).

²⁰ Uyuşmazlık Mahkemesi, 03.07.1971, E.1969/166,168, K.1971/16,17 (RG 26.11.1971/14024).

²¹ **TANDOĞAN**, 1981, s. 33-34, s. 171-172.

Yargıtay'ın eBK dönemindeki yerleşik içtihadı, TCDD İşletmesi'nin, demiryolu ile karayolunun kesiştiği ve böylelikle trenlerin karayolu trafiğine karıştığı hemzemin geçitlerde meydana gelen tren-motorlu araç kazalarından 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 85 uyarınca motorlu araç²² işleten sıfatıyla; hemzemin geçit dışında meydana gelen kazalardan ise eBK m. 55 uyarınca adam çalıştıran sıfatıyla sorumlu tutulması yönündedir. İstikrar kazanan bu içtihat doğrultusunda, 2011 yılında yapılan değişiklik ile hemzemin geçitte meydana gelen tren kazalarından sorumluluğun KTK hükümlerine tâbi olduğu KTK m. 110/1 hükmünde açık bir kanuni dayanağa kavuşmuştur.

Demiryolu aracı işletenin, tren kazalarından sözleşme dışı sorumluluğunun hukuki dayanağına ilişkin tartışma, Türk hukukunda tehlike sorumluluğunu ilk defa genel nitelikte bir hüküm ile düzenleyen TBK'nın yürürlüğe girmesi ile sona ermiştir. Demiryolu ile yolcu taşımacılığı, TBK m. 71 anlamında önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletme faaliyeti olarak değerlendirilmekte ve TCDD Taşımacılık A.Ş.²³ bakımından sözleşme dışı sorumluluğun hukuki temeli olarak kabul edilmektedir²⁴.

eBK döneminde, tren kazalarından sözleşme dışı sorumluluğa benzer şekilde, üreticinin sorumluluğu²⁵ bakımından da açık bir kanuni dayanak bulunmaması doktrinde tartışmalara neden olmuştur. Ancak Türk hukukunda üreticinin sorumluluğunun tarihsel

²² KTK'nın uygulanabilmesi için ön şart, bir veya birden fazla motorlu aracın karıştığı bir trafik kazasının meydana gelmesidir. KTK'da motorlu araç tanımına yer verilmemiştir. Kanunun diğer hükümlerinden dolayı olarak ulaşılan tanıma göre "motorlu araç", karayolunda makine gücüyle hareket edebilen araçtır. Mehaz İsviçre Karayolları Trafik Kanunundaki motorlu taşıt tanımında yer alan "raylardan bağımsız hareket edebilme" unsuruna KTK'da yer verilmemesi, özellikle tren ve tramvayların motorlu taşıt niteliği konusunda tartışmalara neden olmuştur. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. UYUMAZ/TOKAT, **2016**, s. 976 vd.

²³ Demiryolu tren işletmecisi sıfatıyla yolcu ve yük taşımacılığı, bir iktisadi devlet teşekkülü niteliğindeki Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün (TCDD) bağlı ortaklığı olarak kurulan TCDD Taşımacılık A.Ş. tarafından yürütülmektedir. 6461 sayılı Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun (RG 01.05.2013/28634) uyarınca, TCDD Taşımacılık A.Ş., 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında KHK'ya tâbi bir kamu iktisadi teşebbüsü niteliğindedir (m.4). Söz konusu KHK m. 23/2 gereği, bağlı ortaklıklar, kural olarak, özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterir.

²⁴ UYUMAZ/TOKAT, **2016**, s. 980 vd.

²⁵ Üreticinin sorumluluğu kavramı, üretici tarafından piyasaya arz edilen ve haklı güvenlik beklentilerini karşılamayan hatalı ürünün neden olduğu zarardan sorumluluğu ifade eder. Bkz. HONSELL/ISENRING/KESSLER, **2013**, §21 N.1; HAVUTÇU, Ayşe, **Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 21.

gelişimi bakımından adam çalıştırmanın sorumluluğu, İsviçre hukukundan farklı olarak²⁶, önemli bir işlev üstlenmemiş²⁷; yargı kararlarında, üreticinin sorumluluğunun genel haksız fiil sorumluluğu (TBK m. 49, eBK m. 41) çerçevesinde değerlendirilmiştir²⁸. Bugün itibariyle, Türk hukukunda üreticinin sorumluluğu, 12.03.2021 tarihinde yürürlüğe giren Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nun²⁹ “Ürün

---

²⁶ İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunu'nun (*Produktehaftpflichtgesetz, PrHG*) yürürlüğe girdiği 1994 yılından önceki dönemde hatalı ürünün neden olduğu zarardan dolayı üretici aleyhine açılan davalarda İsviçre Federal Mahkemesi (İFM), üreticiyi Art. 55 OR (*Schweizerisches Obligationenrecht, OR*) temelinde adam çalıştırın sıfatıyla kusursuz sorumlu tutacak şekilde içtihat geliştirmiştir. Bu içtihatlar arasında dönüm noktası olarak kabul edilen 1984 tarihli menfez çerçevesi kararına (*Schachtrahmen-Fall, BGE 110 II 456*) konu olayda; yol yapım çalışması sırasında inşaat makinesi ile kaldırılan yaklaşık 700 kg. ağırlığındaki menfez çerçevesinin kopan taşıma halkası, bir işçinin üzerine düşerek ağır yaralanmasına neden olmuştur. Somut olayda, menfez çerçevesinde üretim hatası bulunduğu tespit edilmiş ve İFM, bir işletmedeki “organizasyona özen” (*cura in organisando*) yükümlülüğünün kapsamına, ürünün nihai kontrolünün yapılmasının da dâhil olduğunu belirterek, işletmenin rasyonel bir şekilde örgütlenmediği gerekçesiyle menfez çerçevesinin üreticisi şirketi adam çalıştırın sıfatıyla sorumlu tutmuştur. Böylelikle Art. 55 OR, yaratıcı bir yaklaşımla, üreticinin kusursuz sorumluluğuna hukuki zemin sağlayacak şekilde yorumlanmıştır. Ancak İFM'nin geliştirdiği bu yaklaşım tarzı, İsviçre doktrininde yoğun olarak eleştirilmiştir. Bu içtihadın Art. 55 OR hükmünün başkasının fiilinden sorumluluk niteliğini bertaraf ettiği (bkz. SCHÖNENBERGER, Beat, **Kurzkomentar OR**, (ed.) Heinrich Honsell, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2014, Art. 55 OR N.12); kurtuluş kanıtı getirme imkânını kaldırarak tehlike sorumluluğuna dönüştürdüğü (bkz. WIDMER, Pierre, “Privatrechtliche Haftung”, **Handbücher für die Anwaltspraxis, Band. 5: Schaden-Haftung-Versicherung**, (eds.) Peter Münch/ Thomas Geiser, Helbing & Lichtenhahn, Basel, 1999, N.2.17); kanun boşluğunu doldurmak amacıyla Art. 55 OR hükmünün *suistimal* edildiği (bkz. WIDMER, **2002**, s. 326) dile getirilen başlıca eleştirilerdir.

²⁷ Adam çalıştırının sorumluluğunun, üreticinin sorumluluğuna ilişkin hukuki sorunların çözümünde yeterli korumayı sağlamadığı, ürünün hatalı olmasının tek sebebinin çalışanın fiili olmadığı ve üretim sürecinde ortaya çıkan tüm üretim hatalarının, gerekli özenin gösterilmesi ile engellenmesinin mümkün olmadığı gerekçeleriyle adam çalıştırının sorumluluğunun, üreticinin sorumluluğunun bünyesine uygun düşmediği ifade edilmektedir. Bkz. AKÇURA KARAMAN, **2008**, s. 102, 168 vd. Üreticinin sorumluluğu bakımından kanun seviyesinde özel bir düzenleme yapılması gerektiği yönünde bkz. HAVUTÇU, **2005**, s. 153; AKÇURA KARAMAN, **2008**, s. 156.

²⁸ Yargıtay, üreticinin sorumluluğunun hukuki dayanağı olarak kabul ettiği eBK m. 41 (TBK m. 49) hükmü bakımından zarar görenin ispat yükünü hafifletmek amacıyla birtakım usûli mekanizmalara başvurmuştur. Örnek olarak bkz. YHGK, 27.11.1996, E. 1996/588, K. 1996/831 (HukukTürk). Konu hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. HAVUTÇU, **2005**, s. 57 vd.; AKÇURA KARAMAN, Tuba, **Üreticinin Ayıplı Ürünün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 95 vd., 159 vd.

²⁹ RG 12.03.2020/31066.

sorumluluğu tazminatı” başlıklı 6. maddesinde bir kusursuz sorumluluk hâli olarak³⁰ öngörülerek açık bir kanuni dayanağa kavuşmuştur³¹.

B. Doğrudan Sorumluluk Niteliği Sayesinde Çalışanın Şahsi Sorumluluğundan Bağımsızlığı

1. Karşılaştırmalı Hukukta Temel Sorumluluk Modelleri

Adam çalıştırmanın sorumluluğuna ilişkin karşılaştırmalı hukuk verileri, iki farklı sorumluluk modeli olduğunu göstermektedir. Bunlar; Anglo-Sakson hukuku kaynaklı, Avrupa ülkelerinin çoğunluğu³² tarafından benimsenen hâkim model olan dolaylı sorumluluk modeli (*vicarious/indirect liability*) ile Alman ve Türk-İsviçre hukukunda benimsenmiş olan doğrudan sorumluluk modelidir (*direct liability*).

Bunlardan ilki olan dolaylı sorumluluk modelinde, adam çalıştırın ile çalışanın şahsi sorumluluğu birbirine adeta “göbek bağı” ile bağlıdır. Adam çalıştırının sorumluluğuna başvurmanın önkoşulu, çalışanın meydana gelen zarardan şahsen sorumlu tutulabiliyor olmasıdır. Dolayısıyla, çalışanın kusurunun bulunmadığı durumlarda, adam çalıştırının da sorumluluğu doğmaz. Çalışanın kusurunu ispat yükü ise zarar görene düşer. Çalışanın hukuka aykırı fiili, adam çalıştırana *izafe edilir* ve böylelikle adam çalıştırın, çalışanın fiilinden *kendi fiili(ymiş) gibi* sorumlu tutulur. Bu nedenle burada başkasının fiilinden sorumluluk hâli söz konusudur. Adam çalıştırının, gerekli özeni

---

³⁰ Söz konusu hükümde açıklık olmamakla birlikte, kusurdan bahsedilmemiş olmasından hareketle kusursuz sorumluluk esasının benimsendiği hakkında bkz. ATAMER, Yeşim M./KURTULAN GÜNER, Gökçe, “Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu ile İmalatçının Sorumluluğu Konusu Türk Hukuku Açısından Çözölmüş Müdür?”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi**, Yıl: 2021, Cilt. 70, Sayı: 2, s. 559 ve dn. 75’te belirtilmiş olan yazarlar.

³¹ İlgili kanun hükmünün yetersizliğine ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. ATAMER/KURTULAN GÜNER, **2021**, s. 547 vd.

³² Anglo-Sakson hukuk sistemi kaynaklı dolaylı sorumluluk modeli, Avrupa ölkelerinin çoğunluğunda (örneğin; İngiltere, Fransa, İtalya, Portekiz, Yunanistan, Hollanda) benimsenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. WERRO, Franz/PALMER, Vernon Valentine/HAHN, Anne-Catherine, “Strict Liability in European Tort Law: an Introduction”, **The Boundaries of Strict Liability in European Tort Law**, (eds.) Franz Werro/ Vernon Valentine Palmer, Durham 2004, s. 393 vd. Ayrıca, Avrupa düzeyinde haksız fiil hukukunu yeknesaklaştırma çalışmalarında da yardımcı kişinin fiilinden sözleşme dışı sorumluluk bakımından bu sorumluluk modeli esas alınmıştır. Bkz. Art. 3.201 PEL Liab. Dam (Avrupa Hukuku İlkeleri-Başkasına Verilen Zarardan Sözleşme Dışı Sorumluluk, *Principles of European Law-Non-Contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another*); Art. 6:102 PETL (*Avrupa Haksız Fiil Hukuku İlkeleri*, Principles of European Tort Law).

gösterdiğini ispatlayarak sorumluluktan kurtulma imkânı bulunmadığından, sorumluluk mutlak niteliktedir.

Doğrudan sorumluluk modelinde ise, adam çalıştırmanın sorumluluğunun hukuki kaderi, çalışanın şahsi sorumluluğundan bağımsızdır. Çalışanın kusuru sorumluluğun bir şartı olmadığından³³, çalışanın kusurunun bulunmadığı durumlarda da adam çalıştırana başvurulması mümkündür. Dolayısıyla zarar gören, çalışanın kusurunu ispatlamak zorunda değildir. Bu sorumluluk modelinin karakteristik özelliği, adam çalıştırmanın objektif özen yükümlülüğünü ihlâl etmiş olduğu karinesine dayanmasıdır (*sorumluluk karinesi*). Bu karineyi çürütmek ise adam çalıştırana düşer. Adam çalıştırana, gerekli özen yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispatlamakla, esasında, kendisinin hukuka aykırı bir fiili bulunmadığını ortaya koymuş olur. Bu nedenle, hâkim modelden farklı olarak, adam çalıştırana, çalışanın şahsi kusurlu fiilinden değil, (özen yükümlülüğünün ihlâli şeklinde ortaya çıkan) kendi menfi fiilinden sorumlu tutulmaktadır.

2. Olağan Sebep Sorumluluğu Hâlleri “Kuş mu Balık mı”?

Türk doktrininde kusursuz haksız fiil sorumluluğu hâlleri farklı şekillerde tasnif edilir³⁴. Türk kanun koyucusu TBK’da “Kusursuz Sorumluluk” üst başlığı altında, “I. Hakkaniyet Sorumluluğu, II. Özen Sorumluluğu, III. Tehlike Sorumluluğu ve Denkleştirme” şeklinde, sorumluluğun dayandığı esasa göre yapılan üçlü ayrımı benimsemiştir. Olağan sebep (özen) sorumluluğu hâlleri, özensizlik isnadı üzerine kuruludur. Sorumluluğun süjesinin, objektif özen yükümlülüğünü ihlâl ettiği ve zararın

³³ WAGNER, Gerhard, **Münchener Kommentar zum BGB**, 8. Auflage, C. H. Beck, München, 2020, § 831 N.34; BREHM, **2013**, Art. 55 OR N.40a; WERRO, **2012**, Art. 55 N.12; FELLMANN/KOTTMANN, **2012**, N.770; EREN, **2021**, N.1914; OĞUZMAN/ÖZ, **2021**, N.451; HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021, §19 N.10; TANDOĞAN, **1981**, s. 55; NOMER, Halûk N., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Beta Yayıncılık, 18. Bası, İstanbul, 2021, N 118.15. Ayrıca bkz. YİBK, 27.03.1957, E. 1957/1, K. 1957/3 (RG 22.06.1957/9640).

³⁴ *Olağan sebep sorumluluğu-tehlike sorumluluğu* şeklinde ikili ayrımı benimseyen (TANDOĞAN, **1981**, s. 22 vd.; NOMER, **2021**, N.117); sorumluluğun dayandığı esasa göre *hakkaniyet-özen (hâkimiyet)-tehlike sorumluluğu* şeklinde üçlü ayrım yapan (OĞUZMAN/ÖZ, **2021**, N.20 vd.; EREN, **2021**, N.1902); özen sorumluluklarını kendi içerisinde, kurtuluş kanıtı getirme imkânı olup olmasına göre *olağan özen ve ağırlaştırılmış özen sorumluluğu* şeklinde ikiye ayıran (EREN, **2021**, N.1910; ANTALYA, **2019**, N.1306); ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu kavramını tehlike sorumluluğu ile eş anlamda kullanan yazarlar (OĞUZMAN/ÖZ, **2021**, N.21) bulunmaktadır.

bu ihlâl neticesinde ortaya çıktığı karineten kabul edilir. Bu karineyi çürüterek sorumluluktan kurtulma imkânı ise “kurtuluş kanıtı” olarak adlandırılır. Bu nedenle olağan sebep sorumluluğu hâlleri, kurtuluş kanıtı ile *yumuşatılmış, en hafif* kusursuz sorumluluk şekli olarak kabul edilir³⁵.

Tarihsel süreç içerisinde olağan sebep sorumlulukları, başlangıçta kusur sorumluluğu olarak doğmuş ve zaman içerisinde kusursuz sorumluluğa evrilmiştir³⁶. Ancak son yıllarda, bunların tipik bir kusursuz sorumluluk hâli olup olmadıkları tartışmaya açılmıştır. Bu tartışma, sorumluluktan kurtulma imkânının hukuki niteliğinde toplanmaktadır. Bu imkânı bir “kusursuzluk kanıtı” olarak nitelendiren yazarlara göre, olağan sebep sorumluluğu hâlleri, ispat yükü tersine çevrilmiş kusur sorumluluğundan ibarettir³⁷. Sorumluluğun süjesinin kusuru ya da tipik tehlike sorumluluğun kurucu unsuru olmadığından, olağan sebep sorumluluğu hâlleri muğlak yapıdadır; *ne balık ne de kuş (weder Fisch nor Vogel)*³⁸ olup, kusur sorumluluğundan kusursuz sorumluluğa geçiş sürecinde ortaya çıkmış *hibrit yapıda*³⁹ *gelişim fosillerine*⁴⁰ benzetilir.

Türk⁴¹-İsviçre⁴² doktrininde hâkim görüşe göre, adam çalıştırmanın sorumluluğu, olağan sebep sorumluluğu niteliğinde bir kusursuz sorumluluk hâlidir. Kanun koyucu da bu görüşü benimseyerek TBK m. 66 hükmünü, özen sorumluluğu başlığı altında

---

³⁵ EREN, 2021, N.1547.

³⁶ WIDMER, 2002, s. 324; EREN, 2021, N.1551.

³⁷ HONSELL/ISENRING/KESSLER, 2013, §1 N.23; SCHWENZER, 2020, N.49.09; BAYSAL, Başak, **Haksız Fiil Hukuku (BK m. 49-76)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, N.3.46. Alman hukukunda, adam çalıştırana, benzer şekilde, gerekli özeni gösterdiğini ispatlayarak sorumluluktan kurtulma imkânı sağlayan §831 BGB hükmü, kusuru ispat yükünün ters çevrildiği bir sorumluluk olarak kabul edilmektedir. Bkz. WAGNER, 2020, §831 N.11.

³⁸ WIDMER, 1999, N.2.13.

³⁹ WIDMER, 2002, s. 323.

⁴⁰ WIDMER, 1999, N.2.17.

⁴¹ TANDOĞAN, 1981, s. 53; EREN, 2021, N.1914; OĞUZMAN/ÖZ, 2021, N.435; ANTALYA, 2019, N.1409; KILIÇOĞLU, 2021, N.2262; NOMER, 2021, N.118; KARA KILIÇARSLAN, Seda, **Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu (Adam Çalıştırmanın Davranışlarından ve İşletmenin Organizasyonundan Dolayı Sorumluluğu)**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017, s. 21; KILINÇ, Ayşe Nur, **Adam Çalıştırmanın Organizasyon Sorumluluğu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 97.

⁴² BREHM, 2013, Art. 55 OR N.31-32; FELLMANN/KOTTMANN, 2012, N.733; MÜLLER-CHEN, 2012, Art. 55 OR N.2; FISCHER/ITEN, 2016, Art. 55 OR N.2.

düzenlemiştir. Ancak son yıllarda bunun kusur karinesine dayanan bir sorumluluk olduğu görüşü doktrinde yeniden canlanmıştır⁴³.

C. Sorumluluğun Belkemiği: Bağımlı Çalıştırma İlişkisi

Adam çalıştırmanın sorumluluğunun belkemiğini, adam çalıştırıcı ile çalışan arasında kurulan bağımlı çalıştırma ilişkisi oluşturur. Bu çalıştırma ilişkisi, içerik ve nitelik bakımından uygulamada geniş yorumlandığından, sorumluluğun uygulama alanı da bu ölçüde genişlemektedir.

Çalışanın gördüğü iş, adam çalıştırıcının ticari veya mesleki faaliyetine ilişkin olabileceği gibi tamamen şahsi ya da ailevi nitelikte de olabilir⁴⁴. Önemli olan, adam çalıştırıcının menfaatine olan herhangi bir işin görülmesidir. TBK m. 66 hükmünün uygulanabilmesi için, adam çalıştırıcı ile çalışan arasında bir özel hukuk ilişkisi bulunmalıdır. Bu çalıştırma ilişkisi bir sözleşmeye dayanabileceği gibi, tamamen fiili nitelikte bir ilişki de olabilir. Çalıştırma ilişkisinin bir defaya mahsus, rastlantısal, geçici veya sürekli olması ya da ivazlı olup olmaması önem taşımaz⁴⁵. Bu doğrultuda, TBK m. 66 bakımından aranan bağımlı çalıştırma ilişkisi, basit nitelikteki aile içi yardımlaşmadan⁴⁶ en karmaşık nitelikteki ticari faaliyete kadar⁴⁷ geniş bir yelpazeye yayılır.

TBK m. 66 bakımından aranan çalıştırma ilişkisinin karakteristik özelliği ise bağımlılıktır. Nitekim adam çalıştırıcının sorumluluğunu meşrulaştıran da, adam

---

⁴³ “Sınırlandırılmış bir kusur sorumluluğu” teşkil eder (HONSELL/ISENRING/KESSLER, 2013, §13 N.5); SCHWENZER, 2020, N.49.09; BAYSAL, 2019, N.3.56.

⁴⁴ FISCHER/ITEN, 2016, Art. 55 OR N.16.

⁴⁵ EREN, 2021, N.1926; KILIÇOĞLU, 2021, N.2264; TANDOĞAN, 1981, s. 60; BREHM, 2013, Art. 55 OR N.6,7; FISCHER/ITEN, 2016, Art. 55 OR N.16. Ancak günlük hayatta kendiliğinden gelişen dostça yardım ilişkileri, bağımlılık arz etmediğinden, çoğunlukla bir çalıştırma ilişkisine vücut vermez.

⁴⁶ Hayvan otlatmada babasına yardım eden reşit çocuğun otlatma esnasında neden olduğu yangında komşu bahçenin uğradığı zarardan baba, adam çalıştırıcı sıfatıyla sorumlu tutulmuştur (Y4HD, 20.11.1984, E. 1984/7770, K. 1984/8597, Kazancı). Babasına yardım eden reşit çocuğun ilaçladığı fidanları yiyen hayvanların zehirlenerek ölmesi nedeniyle sürü sahibinin uğradığı zarardan baba, adam çalıştırıcı sıfatıyla sorumlu tutulmuştur (Y4HD, 13.03.1985, E. 1984/9973, K. 1985/2112, Kazancı).

⁴⁷ Şantiye alanında çalışan vinç operatörünün vinç ile kaldırdığı beton direğin bir çalışanın üzerine düşerek ağır yaralanmasına neden olduğu olayda yüklenici şirket adam çalıştırıcı sıfatıyla sorumlu tutulmuştur (Y4HD, 10.02.1978, E. 1977/11751, K. 1978/10809, Kazancı).

çalıştırmanın çalışan üzerinde sahip olduğu hâkimiyete kaynaklık eden bu bağımlı çalıştırma ilişkisidir. Adam çalıştırıcı ile çalışan arasındaki bağımlılık ilişkisi, doğrudan olabileceği gibi dolaylı da olabilir⁴⁸. TBK m. 66 hükmü katı ve sert bir bağımlılık gerektirmez. Dolayısıyla, çalışanın mesleki ya da teknik olarak adam çalıştırandan bağımsızlığı, diğer bir ifadeyle, uzmanlık ve teknik bilgi gerektiren bir meslek icra ediyor olması TBK m. 66 anlamında çalışan sıfatına sahip olmasına engel değildir. Belirleyici ölçüt; çalışanın, adam çalıştırıcı tarafından belirlenen çalışma koşulları (yer, zaman, teçhizat vb.) çerçevesinde, hukuki bir hiyerarşi içerisinde, adam çalıştırıcının yönetimindeki iş organizasyonuna (*Arbeitsorganisation*) tâbi ve bu organizasyon yapısı ile ekonomik olarak bütünleşmiş bir şekilde iş görmesidir. Bu doğrultuda TBK m. 66 bakımından kabul gören, “ekonomik-organizasyonel bağımlılık” (*ökonomisch-organisatorischen Subordination*) ölçütüdür⁴⁹.

Bu noktada, modern çalışma hayatının dinamiklerine uyum sağlamak amacıyla son yıllarda giderek yaygınlaşan atipik istihdam ilişkilerine de kısaca değinmek gerekir. Geleneksel çalışma anlayışının dışına çıkan, özellikle çalışma yeri ve süresinin esnekleştirildiği uzaktan çalışma ilişkileri de “organizasyonel bağımlılık” ölçütüne göre değerlendirilerek TBK m. 66 hükmü kapsamında kabul edilebilecektir⁵⁰.

Yargı kararları incelendiğinde, TBK m. 66 anlamında bağımlı çalıştırma ilişkisine vücut verdiği kabul edilen sözleşme ilişkilerinin, hukuki nitelik itibarıyla oldukça çeşitli

---

⁴⁸ Adam çalıştırıcı ile çalışan arasında doğrudan bir bağımlılık ilişkisi bulunması zorunlu değildir. Hiyerarşik kademelendirilmenin bulunduğu işletmelerde, adam çalıştırıcı konumundaki işletme sahibi, alt kademelerde yer alan çalışanlarına ilişkin özen yükümlülüğünü, ara kademelerde istihdam ettiği kişiler aracılığıyla yerine getirir. Bu tür durumlarda, adam çalıştırıcı ile çalışan arasındaki bağımlılık ilişkisi dolaylı niteliktedir. Adam çalıştırıcı, kendisine yüklenen objektif özen yükümlülüğünü bizzat yerine getirmek zorunda değildir. Ancak adam çalıştırıcı, hiyerarşik olarak daima en üst konumda bulunan kişi olarak, tüm hiyerarşik kademelerdeki özen eksikliğinden sorumludur. Bkz. BREHM, **2013**, Art. 55 OR N.9; FELLMANN/KOTTMANN, **2012**, N.738; MÜLLER-CHEN, **2012**, Art. 55 OR N.8; FISCHER/ITEN, **2016**, Art. 55 OR N.11, 18.

⁴⁹ MÜLLER-CHEN, **2012**, Art. 55 OR N.7.

⁵⁰ Bkz. KARA KILIÇARSLAN, **2017**, s. 72-75. 4857 İş Kanunu'nun 14. maddesine 2016 yılında eklenen dördüncü fıkrada uzaktan çalışma, “işçinin, işveren tarafından oluşturulan iş organizasyonu kapsamında iş görme edimini evinde ya da teknolojik iletişim araçları ile işyeri dışında yerine getirmesi esasına dayalı ve yazılı olarak kurulan iş ilişkisi” olarak tanımlanmıştır. Böylelikle “uzaktan çalışma” bir üst kavram olarak kullanılmış, evden çalışma ve tele çalışma biçimleri ise uzaktan çalışmanın alt türleri olarak kabul edilmiştir.

olduğu görülür. Bağımlı çalıştırma ilişkisi, akla ilk olarak iş sözleşmesini getirmekle birlikte⁵¹, TBK m. 66 hükmünün uygulama alanı iş sözleşmesi ile sınırlı değildir; adam çalıştırma ilişkisi, iş ilişkisinden çok daha geniştir. Örneğin, bağımlı nitelikteki bir eser sözleşmesi⁵² çerçevesinde, yüklenicinin üstlendiği işi görürken üçüncü kişilere verdiği zarardan, iş sahibi adam çalıştıran sıfatıyla sorumlu tutulmaktadır. Bu tür uyuşmazlıklara, genellikle bir kamu tüzel kişinin iş sahibi sıfatıyla tarafı olduğu eser sözleşmesi çerçevesinde, yüklenicinin yürüttüğü yapı çalışmaları sırasında üçüncü kişinin uğradığı zarardan sorumluluk davalarında rastlanmaktadır⁵³.

Benzer şekilde, bir markete ait reklam tabelasının düşmesi nedeniyle yoldan geçen kişinin yaralandığı bir olayda, davalı market ile diğer davalı franchise veren şirket arasındaki franchise sözleşmesinde yer alan “marketin yer seçimi, reklam tabelaları vs. hususlarının kontrolü franchise veren şirkettir” düzenlemesinden hareketle, franchise veren şirket adam çalıştıran sıfatıyla, (diğer davalı market de yapı mâliki sıfatıyla) sorumlu tutulmuştur⁵⁴. Yine, bir halı sahayı kira sözleşmesi ile işletmekte olan kişi ile

⁵¹ İş sözleşmesinde, işçi ile işveren arasında bağımlılık ilişkisinin varlığı karineten kabul edilir. Bkz. SCHWENZER, 2020, N.23.16; SCHÖNENBERGER, 2012, Art. 55 OR N.7; FELLMANN/KOTTMANN, 2012, N.757; BREHM, 2013, Art. 55 OR N.7; EREN, 2021, N.1931; BAYSAL, 2019, N.3.50.

⁵² İş sahibine, yüklenici üzerinde kontrol ve talimat yetkisinin tanındığı eser sözleşmeleri bağımlı niteliktedir. Bkz. EREN, 2021, N.1929.

⁵³ “Davalı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı tarafından “Sultanbeyli’de baca-ızgara revizyonu, yükseltme ve deplase, yağmur suyu kanal yapımı” işi diğer davalı Ç... İnşaat Ltd. Şti.’ne ihale edilmiş olup [...] tarihinde işe başlanılmıştır. [...] İstisna sözleşmesinin 22. maddesi incelendiğinde; işe ilişkin talimatların işverenin [iş sahibinin] görevlendireceği kişinin vereceği, buna yüklenicinin uyacağına ilişkin hükümlerin bulunması karşısında; davalının adam çalıştıran konumunda olduğu, onun gözetimi altında ve talimatına uyarak çalışan yüklenicinin de, yani davalı Ç... İnşaat Ltd. Şti.’nin Borçlar Kanun 55. maddesi anlamında çalıştırılan niteliğini taşıdığı anlaşılmaktadır”. (YHGK, 23.03.2010, E. 2010/7-216, K. 2010/231, Kazancı); kanal kazma işine ilişkin sözleşmede iş sahibi davalı ASKİ, dava dışı yüklenici firmayı denetleme ve gözetime yetkili olduğundan ve iş davalı ASKİ’nin kontrolünde ifa edildiğinden, ASKİ adam çalıştıran sıfatıyla sorumludur (Y11HD, 25.10.2010, E. 2009/4833, K. 2010/10722, Lexpera); kanal inşaatı çalışmasına ilişkin sözleşmede iş sahibi İSKİ Genel Müdürlüğü, yüklenici üzerinde talimat ve denetim yetkisine sahip olduğundan, kazı çalışmaları sırasında davacının tesislerinde meydana gelen zarardan adam çalıştıran sıfatıyla sorumludur (Y7HD, 26.01.2010, E.2010/404, K.2010/338, Kazancı); iş sahibi İstanbul Büyükşehir Belediyesi, alt geçit-yol düzenleme inşaatı sırasında yüklenicinin, davacının tesis ve kablolarına verdiği zarardan sorumluluk bakımından adam çalıştıran konumundadır (YHGK, 02.02.2011, E. 2010/7-673, K. 2011/2, Kazancı).

⁵⁴ “Davalılar arasında alt imtiyaz (franchise) anlaşması yaptıkları konusunda davalılar arasında bir uyuşmazlık bulunmamaktadır [...] Davalı D.D.S. Tic. A.Ş. sözleşme gereğince denetim ve gözetim görevini yerine getirmemiştir. Sözleşme hükümlerine göre marketin yer seçimi, reklam tabelaları vs. hususların kontrolü davalı şirkettir. Bu bağlamda sık sık bunların denetlenmesi de davalı şirketin

müşteriler arasında çıkan kavgada müşterilerin yaralanmasına ilişkin olayda, halı sahayı işleten kiracı ile halı sahanın sahibi kiraya veren arasında bir adam çalıştırma ilişkisi bulunduğu kabul edilmiştir⁵⁵. Görüldüğü üzere, somut olaydaki sözleşme bir bütün olarak yorumlanarak, salt şekli nitelikteki bir bağımlılık ilişkisi bile adam çalıştırma ilişkisinin varlığı için yeterli kabul edilmektedir.

D. Ara Değerlendirme

Türk-İsviçre hukukunda adam çalıştırmanın sorumluluğunun genel norm niteliği sayesinde tarihsel süreç içerisinde üstlendiği joker işlevi oldukça azalmıştır. Bunun başlıca sebebi, son yıllarda kusursuz haksız fiil sorumluluğu normlarının sayısındaki artıştır⁵⁶. Bir kusursuz sorumluluk normu, doğası gereği, yardımcı kişinin fiilinden sorumluluğu da bünyesinde barındırır⁵⁷. Böylelikle kanaatimizce, adam çalıştırmanın sorumluluğu, kendini gerçek işlevine hasredebilecek bir konuma kavuşmuştur.

Adam çalıştırmanın sorumluluğunun, ispat yükü tersine çevrilmiş bir kusur sorumluluğu olup olmadığına ilişkin tartışma ise büyük ölçüde teorik düzeyde

---

görevi arasındadır. Dolayısıyla davalı şirket BK.55.maddesine göre sorumludur” (Y3HD, 16.04.2014, E. 2013/21206, K. 2014/6181, Kazancı).

⁵⁵ “Mahkemece halı sahayı davalı M. 'nin kira sözleşmesi ile kendi adına işlettiği kabul edilerek, diğer davalıların kiralayan sıfatı nedeniyle olayda sorumlulukları olmadığı kabul edilmiştir. Oysa ki, dosyada örneği bulunan 01.12.1997 tarihli "Kira Sözleşmesi" başlıklı belge incelendiğinde, halı saha işletmesinin işyeri ve vergi kayıtlarının tesis sahibi olan üç davalı adına olduğu, elde edilecek hasıllardan ödenmesi gereken vergi ve diğer giderlerin onlar adına davalı Mustafa tarafından ödeneceği, bundan sonra kalan kardan kendisine düşen payı alarak kalanın onlara ödeneceği şeklinde hükümler içerdiği görülmektedir. Sözleşmenin bu hükümlerine göre taraflar arasında kira ilişkisi olmadığı, halı sahanın sahipleri adına davalı M. tarafından işletildiği, kiracılık ilişkisinden çok onların işçisi veya temsilcisi durumunda olduğu ve sadece kardan pay alarak çalıştırdığı sonucu çıkmaktadır” (Y4HD, 10.04.2007, E. 2006/5874, K. 2007/4738, Kazancı).

⁵⁶ Kusursuz haksız fiil sorumluluğu hâllerinin sayısındaki artış nedeniyle, kusur sorumluluğu karşısındaki istisnai nitelikleri sorgulanmaktadır. Bkz. EREN, 2021, N.1530; SCHWENZER, 2020, N.49.08.

⁵⁷ Önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletme faaliyeti çerçevesinde gerçekleşen karakteristik rizikonun neden olduğu zarar, bir yardımcı kişinin fiilinden kaynaklansa bile, adam çalıştırmanın sorumluluğu değil, münhasıran tehlike sorumluluğu uygulanır. Tehlike sorumluluğu hâllerinde bu kadar tehlikeli araç-gereç arasında, zararın kaynağının bir insan fiili olma ihtimali, diğer mekanik sebeplerle kıyaslanamayacak kadar küçük ve önemsizdir (EREN, 2021, N.1539). Ayrıca bkz. BREHM, 2013, Art. 55 OR N.103; FELLMANN/KOTTMANN, 2012, N.749. Benzer şekilde, ev başkanının sorumluluğu ve yapı mülkiyetinin sorumluluğu da yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluğu bünyesinde barındırır (FELLMANN/KOTTMANN, 2012, N.749).

kalmaktadır⁵⁸. Olağan sebep sorumluluklarında aranan özen ölçüsü, ortalama davranışın esas alındığı kusur sorumluluğundan daha yüksektir. Bu nedenle, olağan sebep sorumlulukları bağlamında kullanılan “özen” kavramı, kusurun bir derecesi olan “ihmâl” kavramıyla tam olarak örtüşmez⁵⁹. Dolayısıyla, kurtuluş kanıtı getirmek, kusursuzluğun ispatından daha zordur⁶⁰. Nitekim pratikte de kurtuluş kanıtı getirmenin zorluğu, çarpıcı bir ifadeyle, *serap (fata morgana)*⁶¹ görmeye benzetilir.

Avrupa ülkeleri düzeyinde hâkim olan sorumluluk modelinden farklı olarak, Türk hukukunda adam çalıştırmanın doğrudan sorumluluğunun benimsenmiş olması, TBK m. 66 hükmünün uygulama alanını genişletmektedir. Bu sorumluluk modelinde, adam çalıştırmanın sorumluluğu, çalışanın şahsi sorumluluğundan bağımsızlaştırıldığından, çalışanın kusurunun bulunmadığı durumlarda da TBK m. 66 hükmünün uygulanması mümkündür. Bunun pratik önemi, çalışanın ayırt etme gücünden yoksun olduğu, çalışana yanlış/eksik talimat verildiği veya bozuk/hatalı malzeme ya da teknik teçhizat sağlandığı durumlarda ortaya çıkar.

TBK m. 66 hükmünde benimsenen sorumluluk modelinin zarar gören bakımından bir diğer avantajı ise, adam çalıştırana yönelik özensizlik isnadına dayanmasıdır. Adam çalıştırana yükletilen objektif özen yükümlülüğünün geniş kapsamı sayesinde, bir çalışanın fiilinden hem doğrudan hem de dolaylı olarak kaynaklanan zararların tazmini, TBK m. 66 çerçevesinde mümkün olmaktadır.

---

⁵⁸ Aynı yönde bkz. SCHWENZER, 2020, N.23.13; SCHÖNENBERGER, 2012, Art. 55 OR N.2.

⁵⁹ Adam çalıştırıcı, gerekli özeni gösterdiğini *objektif bir durum* olarak ispatlamalıdır; özen gösterememekte kusurunun olmaması sorumluluktan kurtulması için yeterli değildir. 1957 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında, adam çalıştırıcının sorumluluğunun kusur sorumluluğundan farkı şu şekilde ifade edilmiştir: “*Adam kullananın tedbirleri almış olduğunu ispat etmesi imkanı kusursuzluğunu ispat etme imkanı değildir. Nitekim, tedbir alınmış olmasının adam kullananın ani bir akıl hastalığına veya kazaya uğraması gibi sebeplerle imkansız bulunması halinde dahi adam kullanan mesuliyetten kurtulamayacaktır. Halbuki burada adam kullananın kusursuzluğunu ispat kağı görülsede idi, ani akıl hastalığına veya ani bir kazaya uğrama durumları mücbir sebep mahiyetinde olduklarından tedbir alınmamasının neticesinden dolayı onun hiçbir şekilde mesul tutulmaması lazım gelirdi [...]* Esasen mesuliyetten kurtulma sebeplerinin kanuna konuluşu ile güdülen tek hedef, iş sahiplerini mesuliyetten kurtulacakları düşüncesiyle zararları önleyici tedbirlere teşvik ederek içtimai tehlikeyi azaltma düşüncesidir; yoksa metne kusur unsurunu sokma düşüncesi değil” (YİBK, 27.03.1957, E. 1957/1, K. 1957/3, Kazancı).

⁶⁰ FELLMANN/KOTTMANN, 2012, N.670, 783; SCHWENZER, 2020, N.23.13; MÜLLER-CHEN, 2012, Art. 55 OR N.18.

⁶¹ WIDMER, Pierre, “Produktehaftung: Urteilsanmerkung Zivilrecht”, **Recht**, 1986, s. 56.

II. ROBOTLAŞAN MODERN İŞLETMELER BAKIMINDAN TBK M. 66 HÜKMÜNÜN UYGULAMA ALANI

A. Robot Kavramı

Çekçe kökenli⁶² “robot” kelimesi, en basit tanımıyla, fiziksel ve zihinsel faaliyetler sergilemek üzere oluşturulmuş bir makine ya da sistemi ifade eder⁶³. Bir makineye robot niteliğini veren dört temel özellik; çevreyi algılamak, hareket etmek, güç (enerji) kaynağına ve bir çeşit zekâya sahip olmaktır⁶⁴. Fiziksel bir varlığa sahip olan robotlar, dünyayı en azından bir dereceye kadar algılayan, işleyen ve harekete geçen yapay varlıklardır⁶⁵.

Zekâ, sözlük anlamı itibariyle, insanın düşünme, akıl yürütme, algılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin bütünüdür⁶⁶. Bilgisayar biliminin bir alt dalı olan yapay zekâ (*artificial intelligence, AI*) ise, insan zekâsını taklit eden, insana özgü zihinsel (akıl yürütme, problem çözme, plan yapma vb.) ve sosyal yetenekler (insanların duygularını anlama, sosyal etkileşime geçme vb.) sergileyen bir bilgisayar programıdır⁶⁷. Diğer bir ifadeyle, yapay bir varlığın, değerlendirici bir süreç aracılığıyla seçim yapabilme yeteneğidir⁶⁸. Robotlardan farklı olarak, yapay zekâ yazılımlarının fiziksel varlığı yoktur⁶⁹.

⁶² Robot kelimesi, Çekçe “serf emeği” anlamına gelen; angarya, kölelik gibi çağrışımları da olan *robot* kelimesinden türetilmiştir.

⁶³ Bkz. RICHARDS, Neil M./SMART, William D, “How should the law think about robots?”, **Robot Law**, (eds.) Ryan Calo/A. Michael Froomkin/Ian Kerr, Edward Elgar Publishing, 2016, s. 6 ; BOZKURT YÜKSEL, Armağan Ebru, “Robot Hukuku”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 29, 2017, s. 86-89.

⁶⁴ BOZKURT YÜKSEL, **2017**, s. 88.

⁶⁵ CALO, Ryan, “Robotics and the Lessons of Cyberlaw”, **California Law Review**, Year: 2015, Volume: 103, s. 531.

⁶⁶ Bkz. Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr>.

⁶⁷ Bkz. AKKURT, Sinan Sami, “Yapay Zekânın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 13, 2019, s. 41-43.

⁶⁸ TURNER, Jacob, **Robot Rules: Regulating Artificial Intelligence**, Palgrave Macmillan, 2019, s. 16.

⁶⁹ RICHARDS/SMART, **2016** s. 6.

Otonomi (*özerklik, autonomy*) kavramı ise bir makinenin, kendisine tanımlanan görevi yürütürken insan kontrolünden bağımsızlık derecesidir. Burada söz konusu olan, teknolojik anlamda bir özerkliktir. Bir robotun, insan müdahalesine ihtiyacı azalıp inisiyatif alma yeteneği arttıkça otonomi seviyesi de yükselir. Yüksek otonomi seviyesi dikkate alındığında, “*bir makine neye programlandıysa sadece onu yapar*” anlayışı⁷⁰ günümüzde fazla basit kalmaktadır⁷¹. Öte yandan, bir robot insana ne kadar benzerse benzesin⁷², otonomi seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun, teknolojinin bugünkü seviyesi itibarıyla, insaninkine benzer bir özgür iradeye ve kişisel farkındalığa sahip değildir⁷³.

Kısacası; her makine bir robot değildir, her robot da yapay zekâlı değildir⁷⁴. Bir robot, akıllı bir bilgisayar programı tarafından ya da uzaktan bir operatör aracılığıyla kontrol edilebileceği gibi bu iki sistem bir arada da bulunabilir⁷⁵. Bir robotun yapay zekâ seviyesi ile doğru orantılı olarak otonomi seviyesi de yükselir. Yapay zekâlı tam otonom bir robot, çevresi ile etkileşime geçerek edindiği tecrübe sayesinde kendi kendine öğrenme ve insan müdahalesinden bağımsız olarak harekete geçme yeteneğine sahip olmaktadır.

⁷⁰ KARNOW, Curtis E.A, “The application of traditional tort theory to embodied machine intelligence”, **Robot Law**, (eds.) Ryan Calo/A. Michael Froomkin/Ian Kerr, Edward Elgar Publishing, 2016, s. 74.

⁷¹ Bkz. RoboLaw Project, Guidelines on Regulating Robotics, s. 23, http://www.robotlaw.eu/RoboLaw_files/documents/robotlaw_d6.2_guidelinesregulatingrobotics_20140922.pdf (erişim tarihi 30.11.2021).

⁷² İngiltere merkezli bir teknoloji şirketi olan Engineered Arts tarafından geliştirilen, insana oldukça benzeyen mimikleri ile dünyanın en gerçekçi insanı robotu olarak tanıtılan “Ameca” adlı robot dünyada büyük yankı uyandırmıştır. Bkz. <https://www.engineeredarts.co.uk/robot/ameca/> (erişim tarihi 05.12.2021).

⁷³ PAGALLO, Ugo, **The Law of Robots- Crimes, Contracts and Torts**, Springer, Heidelberg, 2013, s. 61. “*Şu an yapay zekâ bağlamında hayal etmeyi öğretebiliriz, ama hayal kurdurtamayız. Tasarım öğretebiliriz, ama biz gibi tasarlayan bir yapay zekâ çözümünden şu an uzağız [...] İnsan gibi düşünmek, insan gibi davranmak, yapay zekânın insan gibi düşünüp insan gibi davranması arasında bir farka dikkatinizi çekmek isterim. İnsan şöyle düşünüp böyle davranabilir, çünkü bir durum için pek çok model yani düşünce biçimi tetiklenir ve onların nihai sonucu eyleme/karara dönüşür. Dolayısıyla, insan doğruyu bilse bile yanlışın içinde kendini bulabilir. Ancak yapay zekâ öyle öğrendiyse (düşünüyorsa) öyle davranır. Bu ayrılmaz, dolayısıyla böyle düşünmüştür, ama böyle karar vermiştir diyebileceğimiz bir yapay zekâ algoritması yok*”. Bkz. AKÇAPINAR SEZER, Ebru, “Yapay Zekâ Nedir? Ne Değildir”, **VIII. Sağlık Hukuku Kurultayı, Ankara Barosu**, 29-30 Kasım 2019, Ankara, 2019, s. 133-135. Ayrıca bkz. CALO, 2015, s. 528.

⁷⁴ Robotun bir çeşit zekâyâ sahip olması gerekmele birlikte, bunun yapay zekâ düzeyinde olması şart değildir. Bkz. BOZKURT YÜKSEL, 2017, s. 89.

⁷⁵ RICHARDS/SMART, 2016, s. 6, 21.

B. Robotların Hukuki Statüsüne Farklı Yaklaşımlar

Robotların hem şahsi hem de ticari/mesleki amaçlarla kullanımının yaygınlaşması, robot kullanımından kaynaklanan zararlardan sözleşme dışı sorumluluğa hukuki dayanak arayışını beraberinde getirmiştir. Bu konudaki görüş farklılıkları⁷⁶, robotlara tanınması gereken hukuki statünün niteliğine ilişkin farklı yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımları iki ana noktada toplamak mümkündür.

Bunlardan ilki olan geleneksel yaklaşım; robotların (insan üretimi birer) eşya statüsünde olduğunu ve bu doğrultuda, mevcut normlar çerçevesinde sorumluluğun tesis edilebileceğini, yeni bir sorumluluk türü ihdas etmeye ihtiyaç olmadığını savunur (“*the no new responsibility thesis*”). Bu çerçevede ilk akla gelen sorumluluk sükeleri, robotun ürün niteliğinden (*robots-as-product*) hareketle üretici (*producer*) ya da araç niteliğinden (*robots-as-tool*) hareketle işleten (*operator*) ya da kullanan (*user*) kişidir. Bu yaklaşım benimsendiğinde, sorumluluğun bir insan fiiline dayandırılması zorunluluğu ortaya çıkar. Zira her tür robot kullanımı, tehlike sorumluluğunu doğuracak derecede tehlikeli değildir⁷⁷.

Radikal yaklaşım ise, insan müdahalesinden bağımsız olarak harekete geçme yeteneğine sahip olan, otonomi seviyesi yüksek robotların basit birer eşya olarak nitelendirilemeyeceğini ileri sürmektedir. Uyum sağlama ve kendi tecrübelerinden öğrenme yeteneğine sahip bu tür robotlar, yapay zekâ yazılımlarının doğası gereği, yeni girdilere öngörülemez nitelikte tepkiler gösterebilmektedir. Bu da bir yandan sorumluluk hukukunun temeli olan öngörülebilirlik ilkesini zorlamakta⁷⁸, diğer yandan zararın belli

---

⁷⁶ Yapay zekâ sistemlerinin neden olduğu zararlardan sözleşme dışı sorumluluk meselesine farklı yaklaşımlar hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. DYRKOLBOTN, Sjur, “A Typology of Liability Rules for Robot Harms”, **A World with Robots, Intelligent Systems, Control and Automation**, (eds.) M.I. Aldinhas Ferreira et al., Springer, 2017, s. 120-129.

⁷⁷ KARNOW, 2016, s. 68. Tehlike sorumluluğu hâllerinin robotik teknolojisi karşısında yetersiz kaldığı hakkında bkz. PAGALLO, 2013, s. 52.

⁷⁸ KARNOW, 2016, s. 72-74.

bir insan fiiline atfedilmesini zorlaştırmaktadır. Bu doğrultuda, en azından ileri seviye otonom robotlara ayrı bir kişilik tanınması fikri ortaya atılmıştır⁷⁹.

Robotlara yeni bir hukuki statü tanınmasını savunan bu yaklaşım çerçevesinde en çok ses getiren öneri “elektronik kişilik modeli” (*electronic personality*) olmuştur⁸⁰. Bu öneri Avrupa düzeyinde resmi bir belgede ilk defa Avrupa Parlamentosu tarafından, 27.01.2017 tarihli “Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kurallarına İlişkin Tavsiye Raporu”nda⁸¹ dile getirilmiştir. Söz konusu Raporda, ana hatları itibariyle, “sorumluluğun, en azından şu anki aşamada, bir robot yerine insana ait olması gerektiği; aynı zarardan birden fazla kişinin sorumlu olduğu durumlarda, verilen talimatın derecesine ve robotun otonomi seviyesine göre sorumluluğu paylaşmaları esası” benimsenmiş (Art. 56); öte yandan, “özerk bir şekilde kendi değişken tecrübelerinden öğrenme ve benzersiz bir şekilde kendi çevresiyle etkileşime geçme yeteneği ile donatılmış robotların belli bir dereceye kadar öngörülemez nitelikteki davranışlarından kaynaklanan zararları karşılamada mevcut yasal düzenlemelerin yetersiz kalacağı” vurgulanarak (Art. Z/AI); “uzun vadede, en gelişmiş yapıdaki otonom robotların neden olabilecekleri zararları karşılamak amacıyla bu tür robotlara elektronik kişilik tanınabileceği” (Art. 59-f) tavsiye edilmiştir. Bunu takiben, Avrupa Parlamentosu’nun

---

⁷⁹ Hukuki anlamda kişilik, hukuk kuralları ile yaratılan bir fiksiyondur ve bir hukuk politikası tercihi olarak yapay zekâlı robotların da bağımsız bir hak süjesi kabul edilmesi teorik olarak mümkündür. Konu hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. TURNER, 2019, s. 175 vd.

⁸⁰ euRobotics adlı çalışma grubunun 2012 tarihli “Robotik Alanındaki Hukuki Meselelere İlişkin Yeşil Kitap için Öneri” başlıklı çalışmada; otomatik karar alan ya da insanlarla bir şekilde etkileşime geçen yapay zekâlı robotlara özgü bir hukuki statü olarak “elektronik kişilik” tanınabileceği fikri ortaya atılmıştır. Bkz. LEROUX, Christophe et al., The European Robotics Coordination Action, “Suggestion for a green paper on legal issues in robotics”, (eds.) Leroux, Christophe/Labruto, Roberto, 2012, § 9.5, https://www.researchgate.net/publication/310167745_A_green_paper_on_legal_issues_in_robotics (erişim tarihi 30.11.2021). Benzer şekilde, Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen RoboLaw adlı projenin 2014 tarihli “Robotik Alanındaki Düzenlemelere İlişkin Kılavuz İlkeler” başlıklı sonuç raporunda; bir sicil sistemi ve malvarlığına sahip olmak şeklindeki temel şartların sağlanması suretiyle robotlara da hukuken kişilik tanınmanın teorik olarak mümkün olduğu vurgulanmıştır. Bkz. Guidelines on Regulating Robotics, s. 19, http://www.robotlaw.eu/RoboLaw_files/documents/robotlaw_d6.2_guidelinesregulatingrobotics_20140922.pdf (erişim tarihi 30.11.2021).

⁸¹ European Parliament, Report with recommendation to the Commission on Civil Law Rules on Robotics, (2015/2103(INL)), 27.01.2017, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_EN.html (erişim tarihi 30.11.2021).

16.02.2017 tarihli “Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kurallarına İlişkin İlke Kararı”nda⁸² da bu esaslar benimsenmiştir.

Robotlara kişilik atfetmeye ilişkin bu heyecan, şimdilik durulmuş gözükmektedir. Haziran 2019 tarihinde, Avrupa Komisyonu Yapay Zekâ Üst Düzey Uzman Grubu’nun “Güvenilir Yapay Zekâ için Politika ve Yatırım Önerileri” başlıklı çalışmasında⁸³, yapay zekâlı robotlara hukuki kişilik tanımının ahlaki çöküntü yaratabileceği endişesi vurgulanmış ve karar mercileri robotlara hukuki kişilik tanımaktan kaçınmaya davet edilmiştir (Art. 29.7). Aynı yöndeki yaklaşım, 20 Ekim 2020 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından, “Yapay Zekâ Hakkında Hukuki Sorumluluk Rejimine İlişkin İlke Kararı”nda⁸⁴ da benimsenmiştir. Söz konusu kararda, yapay zekâ tarafından yönlendirilen tüm fiziksel veya sanal faaliyet, cihaz ve süreçlerin, doğrudan veya dolaylı olarak zararın sebebi olabileceği; ancak bu zararın, en nihayetinde neredeyse her zaman bir kişinin bu sistemleri kurması, etkin bir şekilde kullanması ya da bu sistemlere müdahale etmesinden kaynaklandığı; bu nedenle, yapay zekâ sistemlerine hukuki kişilik tanımaya gerek olmadığı” vurgulanmıştır (Art. 7).

Sonuç olarak, Avrupa Birliği düzeyinde ortaya konulan bu güncel yaklaşım, robotların hâlihazırda sahip olduğu eşya statüsünü, en azından yakın gelecekte korumaya devam edeceğini göstermektedir. Dolayısıyla, çağımızın yeni hukuki sorunlarına, şimdilik mevcut sorumluluk normları çerçevesinde çözüm üretilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, TBK m. 66 hükmünün, robot kullanımından kaynaklanan zararlardan sorumluluğa ne ölçüde hukuki zemin sağladığı önem kazanmaktadır.

---

⁸² European Parliament Resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics, (2015/2103(INL)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html?redirect (erişim tarihi 30.11.2021).

⁸³ Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, set up by the European Commission, Policy and Investment Recommendations for Trustworthy AI, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/policy-and-investment-recommendations-trustworthy-artificial-intelligence> (erişim tarihi 30.11.2021).

⁸⁴ European Parliament Resolution of 20 October 2020 with recommendations to the Commission on a civil liability regime for artificial intelligence (2020/2014(INL)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0276_EN.html (erişim tarihi 30.11.2021).

C. TBK m. 66/III Hükümü Bakımından Değerlendirme

TBK m. 66/III hükümü uyarınca, “*Bir işletmede adam çalıştıran, işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmedikçe, o işletmenin faaliyetleri dolayısıyla sebep olunan zararı gidermekle yükümlüdür*”. TBK ile getirilen bu yeni düzenlemenin esin kaynağı, Pierre Widmer ve Pierre Wessner tarafından hazırlanarak 2000 yılında yayımlanan İsviçre Sorumluluk Hukukunun Revizyonu ve Yeknesaklaştırılmasına İlişkin Federal Kanun Ön Tasarısı’nda (*Revision und Vereinheitlichung des Haftpflichtrechts, Vorentwurf eines Bundesgesetzes, VE-OR*) yer alan Art. 49a VE-OR hükmüdür. TBK m. 66/III hükmünün hukuki niteliği doktrinde önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu tartışma çerçevesinde ileri sürülen iki temel görüş bulunmaktadır.

Hâkim görüşüne göre; TBK m. 66/III hükümü işletmeler bakımından özen yükümlülüğünün kapsamını genişletmek suretiyle adam çalıştırmanın sorumluluğunu ağırlaştırmaktadır⁸⁵. TBK m. 66/II hükümü, çalışana ilişkin olarak bireysel düzeyde üç klâsik özen ölçütü (seçme, talimat, denetim) öngörmekte; buna ek olarak, TBK m. 66/III hükümü de, çalışma düzenine ilişkin olarak işletme düzeyinde organizasyona özen ölçütü getirmektedir. Böylelikle, eBK m. 55 hükmünde genel bir ifade ile düzenlenen⁸⁶ objektif özen yükümlülüğü, TBK m. 66/II ve TBK m. 66/III ile somutlaştırılmıştır. Bu görüşe göre söz konusu hüküm Türk hukuku bakımından aslında tam anlamıyla bir yenilik değildir; doktrinde ve içtihatlarda, eBK m. 55 hükmünün içeriğinde bulunduğu yorum yoluyla kabul edilen anlayışın açık bir kanuni dayanağa kavuşturulmasından ibarettir⁸⁷. Bu

⁸⁵ Bkz. OĞUZMAN/ÖZ, 2021, N.463; NOMER, 2021, N.118.13; HATEMİ/GÖKYAYLA, 2021, §19 N.15; KILIÇOĞLU, 2021, N.2286; ANTALYA, 2019, N.1501; ALTAY, Sabah, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Adam Çalıştırmanın İşletme Faaliyeti (Organizasyonu) Dolayısıyla Sorumluluğu (TBK m.66/III)”, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011)**, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, MÜHF-HAD Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, 2. Bası, İstanbul, 2012, s. 178 vd.; ŞENOCAK, Zarife, “Adam Çalıştırmanın Sorumluluğunda (TBK mad. 66) Özel Sorunlar”, **Akit Dışı Kusursuz Sorumlulukta Bedensel Zararlar, Uluslararası Kongre**, (eds.) Sema Uçakhan Güleç/Necdet Basa, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2018, s. 63.

⁸⁶ eBK m. 55 hükmünde adam çalıştırmanın özen yükümlülüğünün kapsamı, “hâl ve maslahatın icabettiği bütün dikkat ve itina” şeklinde ifade edilmişti.

⁸⁷ BURCUOĞLU, Haluk, “Seminer: Borçlar Kanunu’na Getirilen Yenilikler”, **İzmir Barosu Dergisi Borçlar Kanunu Özel Sayısı**, Yıl: 77, Sayı: 2, 2012, s. 41. Ayrıca bkz. WERRO, 2012, Art. 55 N.24.

doğrultuda, bir işletmede adam çalıştırmanın sorumluluktan kurtulabilmesi için, TBK m. 66/II hükmünde yer alan üç klâsik özen ölçütüne ek olarak, işletmeyi çalışma amacına uygun şekilde örgütlediğini, diğer bir ifadeyle, organizasyon eksikliği bulunmadığını da ispatlaması gerekir. TBK m. 66/III’te öngörülen kurtuluş kanıtı, TBK m. 66/II’de yer alan kurtuluş kanıtına ek niteliktedir⁸⁸. Bu çerçevede, TBK m. 66/III hükmü, çalışanların fiillerinden doğan zararlar ile sınırlı olarak anlaşılmalıdır.

Aksi yöndeki görüş ise TBK m. 66/III hükmünü, TBK m. 66/I ve TBK m. 66/II’de düzenlenen adam çalıştırmanın sorumluluğundan ayrı ve bağımsız, yeni ve genel bir “işletme sorumluluğu” normu olarak değerlendirmektedir⁸⁹. Sorumluluğun süjesi, kanunun lafzının aksine, “bir işletmede adam çalıştırın” yerine, “işleten” olarak anlaşılmalıdır⁹⁰. Bu görüşe göre, söz konusu sorumluluk, bir işletmede çalışanların hukuka aykırı fiilleri neticesinde üçüncü kişilerin uğradığı zararlar ile sınırlı değildir; bu da dâhil olmak üzere, bir işletmedeki tüm unsurların kaynaklık ettiği zararları kapsar⁹¹. İlgili hüküm, hem kişiden hem şeyden sorumluluk niteliğindedir⁹². Bu görüş

⁸⁸ TBK m. 66 hükmünde çalıştırılana ve işletme şartlarına yönelik olmak üzere iki ayrı sorumluluk karinesi düzenlendiği ve adam çalıştırmanın, sorumluluğun dayanağı olan karineden birisini çürütmek suretiyle sorumluluktan kurtulabileceği görüşü için bkz. OĞUZMAN/ÖZ, 2021, N.459.

⁸⁹ Bu görüşü savunan bazı yazarlar, TBK m. 66/III hükmünde yer alan düzenlemeyi, “organizasyon sorumluluğu” olarak adlandırmaktadır Bkz. TÜRKMEN, Ahmet, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Organizasyon Sorumluluğu (TBK m.66/III)”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Yıl: 2012, Cilt: 70, Sayı: 2, s. 261 vd. (“organizasyon sorumluluğu”); ÜNLÜTEPE, Mustafa, **Organizasyon Sorumluluğu (TBK m. 66/III)**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 125 (“organizasyon sorumluluğu”); EREN, Fikret, “Adam Çalıştırmanın Sorumluluğunda İşletmenin Çalışma Düzeni ile Zarar Arasındaki İlişki”, **Akit Dışı Kusursuz Sorumlulukta Bedensel Zararlar, Uluslararası Kongre, Türkiye Barolar Birliği**, (eds.) Sema Uçakhan Güleç/Necdet, Basa, Ankara, 2018, s. 26 (“adam çalıştırmanın işletme organizasyonu sorumluluğu”); KARA KILIÇARSLAN, 2017, s. 66 (“adam çalıştırmanın işletme organizasyonu nedeniyle sorumluluğu”); KILINÇ, 2018, s. 39 (“adam çalıştırmanın organizasyon sorumluluğu”). Bu sorumluluk anlayışı, Anglo-Sakson hukukunda ve Avrupa Haksız Fiil Hukuku İlkeleri Art.4:202 PETL hükmünün kenar başlığında “işletme sorumluluğu” (*enterprise liability*) olarak ifade edilmektedir. Türk hukukunda kusursuz sorumluluk hâlleri genellikle sorumluluğun süjesini ifade eden kavram esas alınarak adlandırıldığından, çalışmamızda, özen yükümlülüğünün bir ölçütü olan organizasyon kavramından ziyade, sorumluluğun süjesine daha yakın bir vurgusu olan “işletme sorumluluğu” kavramı tercih edilmiştir.

⁹⁰ ÜNLÜTEPE, 2016, s. 276. Sorumluluğun süjesi, işletmede adam çalıştırın değil, genel tehlike sorumluluğunda olduğu gibi, işletme sahibi veya varsa işleten olmalıdır (TÜRKMEN, 2012, s. 268-269).

⁹¹ TÜRKMEN, 2012, s. 264; ÜNLÜTEPE, 2016, s. 314; EREN, 2018, s. 33.

⁹² TÜRKMEN, 2012, s. 270; KARA KILIÇARSLAN, 2017, s. 147.

çerçevesinde, işletme sorumluluğu bakımından kabul edilen sorumluluk olguları şöyledir: Çalışanın fiili (sadece bağımlı çalışanlar değil, aynı zamanda, *de lege ferenda* bağımsız çalışanlar⁹³); (bir görüşe göre⁹⁴) bizatihi işletenin fiilleri; (bir görüşe göre⁹⁵) tüzel kişinin organlarının fiilleri; taşınır işletme unsurları (işletme faaliyetinde kullanılan malzeme, araç-gereç, makine vb. teknik teçhizat); taşınmaz işletme unsurları (işletmenin bulunduğu yer ile işletme faaliyetinin yürütüldüğü yapı, bunun bütünleyici parça ve eklentileri); işletme çıktıları olan mal ve hizmet; işletmenin atıkları (kimyevi madde, tıbbi malzeme vb.) ve patlamalar. Görüldüğü üzere, TBK m. 66/III hükmünde temellendirilen işletme sorumluluğu anlayışı, hâlihazırda sorumluluk hukukumuzda mevcut birçok haksız fiil sorumluluğu hâlini bünyesinde toplamaktadır.

Bilindiği üzere yorum, kanun hükmünün anlamını tespit faaliyetidir. Yorum yapılırken, hükmün sözü ile yetinilmez; lafzi yorumla tespit edilen anlamın aynı zamanda kanunun ruhuna da uygun olması gerekir⁹⁶. TMK m. 1/I'e göre, "kanun, sözüyle ve özüyle değiştiği bütün konularda uygulanır". Bir kanun hükmüne amaçsal yorum neticesinde verilen anlam, kanunun bütünüyle ve özellikle kanuna egemen olan ilkelerle uyumlu olmalıdır⁹⁷. Sorumluluk hukukumuzda kusur sorumluluğu esas, kusursuz sorumluluk hâlleri ise istisnai niteliktedir. İstisna öngören kanun hükümleri dar yorumlanır (*singularia non sunt extendenda*) ve bu tür hükümlerin uygulama alanı yorum yoluyla genişletilemez⁹⁸.

Bu doğrultuda, Türk doktrini ve mahkeme içtihatlarında adam çalıştırmanın sorumluluğunun tarihsel gelişimi, TBK m. 66/III hükmünün kanun sistematigi

---

⁹³ Sadece bağımlı çalışanlar değil, *de lege ferenda*, işletme faaliyetinin yürütülmesine ilişkin bir işin bağımsız olarak yerine getirilmesini üstlenen bağımsız çalışanların verdiği zararların da bu sorumluluk kapsamında olması gerektiği görüşü için bkz. ÜNLÜTEPE, 2016, s. 247; KILINÇ, 2018, s. 294.

⁹⁴ TÜRKMEN, 2012, s. 270; ÜNLÜTEPE, 2016, s. 319-320. Aksi görüş için bkz. KARA KILIÇARSLAN, 2017, s. 148.

⁹⁵ KILINÇ, 2018, s. 294.

⁹⁶ OĞUZMAN, Kemal/BARLAS, Nami, **Medeni Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar**, 17. Baskı, İstanbul, 2011, s. 70.

⁹⁷ AKİPEK, Jale/AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya, **Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku-Birinci Cilt**, 14. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 124.

⁹⁸ OĞUZMAN/BARLAS, 2011, s. 71.

içerisindeki yeri, kenar başlığı ve lafzı, madde gerekçesinde kanun koyucunun ortaya koyduğu açık iradesi⁹⁹ dikkate alındığında, ilgili hükmü, yorum yoluyla “zorlayarak” başlı başına yeni bir kusursuz sorumluluk hâline dönüştürmek hukuk tekniği açısından isabetli gözükmemektedir. Kanaatimizce, TBK m. 66/III hükmü, mevcut hâliyle, bir işletmede adam çalıştıranlar bakımından sorumluluğu ağırlaştırır; çalışanı seçmede (*cura in eligendo*), ona talimat vermede (*cura in instruendo*) ve denetlemede (*cura in custodiendo*) özen yükümlüğüne ek olarak, işletmedeki çalışma düzenini üçüncü kişilerin zarara uğramasını engellemeye elverişli şekilde kurmaya yönelik organizasyon yükümlülüğü (*cura in organisando*) yükleyen, çalışanların hukuka aykırı fiilleri ile üçüncü kişilere verdikleri zararlar ile sınırlı bir düzenleme olarak anlaşılmalıdır.

Çalışma konusu bakımından değerlendirildiğinde, yukarıda değinildiği üzere, Türk hukukunda hâlihazırda yapay zekâlı robotların kullanımından kaynaklanan sözleşme dışı zararlar bakımından hukuki sorumluluğa doğrudan temel teşkil edecek bir sorumluluk normu bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bu meselenin, mevcut bir kusursuz sorumluluk türünün kapsamına dâhil edilmesinin mümkün olup olmadığı tartışılmakta ve bu bağlamda ilk akla gelen çözüm, adam çalıştıranın sorumluluğu olmaktadır. Ancak TBK m. 66 bakımından adam çalıştıran ile çalışan arasında bir istihdam ilişkisinin varlığının aranmasının bu çözüme engel teşkil ettiği, yapay zekâlı robotlar hukuken “kişi” statüsünü haiz olmadığından çalışan olarak kabul edilemeyecekleri, kişi olarak kabul edilmeyen bir olgu hakkında TBK m. 66 hükmünün uygulanamayacağı ileri sürülmektedir¹⁰⁰. Öte yandan, tüm robot türleri ve kullanım alanlarına ilişkin doğrudan bir çözüm sağlamamakla birlikte, bir işletmede kullanılan robotun sebep olabileceği zararların, bağımsız bir sorumluluk normu olarak değerlendirilen TBK m. 66/III

---

⁹⁹ TBK m. 66 hükmüne ilişkin madde gerekçesinde şu ifadeler yer verilmiştir: “[...] Böylece, işletmesinde zararın doğmasını önlemeye elverişli bir çalışma düzeni kurduğunu ispat edemeyen adam çalıştıranların, Tasarının 65’inci maddesinin ikinci fıkrasından yararlanamayacakları kabul edilmiştir. Bu yeni düzenleme, uygulama ve öğretilerde savunulan görüşü yansıtmıştır.”

¹⁰⁰ BAK, Başak, “Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 35, 2018, s. 222-223; AKKURT, 2019, s. 48-49.

kapsamında “işletme faaliyetinden doğan bir zarar” olarak düşünülebileceği belirtilmektedir¹⁰¹.

Kanaatimizce; robotlar “kişi” olarak kabul edilmese bile, TBK m. 66/III hükmünü, zorlama bir yorum ile, çalışanın fiilinden bağımsızlaştırarak, ayrı bir sorumluluk normuna dönüştürmeye gerek kalmaksızın, bir işletme faaliyetinde robot kullanımından kaynaklanan zararların TBK m. 66 kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. TBK m. 66/III bakımından sorumluluk olgusu çalışanın fiili ile sınırlandırılabilir, işletme faaliyetinde teknik teçhizat kullanılması nedeniyle üçüncü kişilerin uğradığı zararlar TBK m. 66 kapsamındadır. İlgili hükümde geçen “işletme” kavramı; iktisadi ya da ideal (iktisadi olmayan) bir amaç doğrultusunda başkalarına mal ve/veya hizmet sağlamak üzere beşerî iş gücü (çalışanlar) ile diğer işletme unsurlarının, asgari düzeyde bir organizasyon çerçevesinde örgütlendiği, bağımsız her türlü birimi ifade eder. “İşletme faaliyeti” ise, hem çalışanlardan teşekkül eden insan kaynaklı iş gücünü hem de işletmede kullanılan teknik teçhizatı kapsayan bir bütündür. Bu çerçevede, sadece doğrudan bir çalışanın fiilinden kaynaklanan zararlar değil, teknik teçhizat kullanımı nedeniyle dolaylı olarak bir çalışanın fiiline atfedilebilecek zararlar da hükmün kapsamındadır.

İsabetle ifade edildiği üzere, zarara doğrudan doğruya sebep olan bir araç-gereç ya da makine de olsa, zararın dolaylı sebebi, işletme faaliyetine bir unsur olarak dâhil edilen söz konusu araç-gereci ya da makineyi kullanan çalışanın fiili, diğer bir ifadeyle, bir insan davranışdır¹⁰². Bu noktada, TBK m. 66 hükmünde düzenlenen sorumluluğun doğması için çalışanın kusurunun aranmadığı da hatırlanmalıdır. Böylelikle çalışana sağlanan araç-gereç ya da makinenin hatalı, bozuk olması nedeniyle çalışanın kusurundan bahsedilememesi de, organizasyon eksikliği nedeniyle adam çalıştırmanın sorumluluğunun doğmasına engel olmayacaktır.

---

¹⁰¹ ERCAN, Cannur, “Robotların Fiillerinden Doğan Hukuki Sorumluluk Sözleşme Dışı Sorumluluk Hallerinde Çözüm Önerileri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl:11, Sayı: 40, 2019, s. 39-40.

¹⁰² Bkz. ŞENOCAK, 2018, s. 65 (“zarara doğrudan doğruya sebep olan eksik ya da bozuk malzeme, araç-gereç de olsa, dolaylı sebebin adam çalıştırmanın, o malzeme, araç ve gerecin bakım veya kontrolünü ihmâl eden çalışanı veya kendisi olduğu, yani temelde zararın sebebinin ihmâl dayalı bir insan davranışı, bir organizasyon eksikliği olduğu gözden uzak tutulmamalıdır”); ALTAY, 2012, s. 181 (“Çalışanların faaliyetleriyle bağlantılı olmak şartıyla, teknik arızalardan doğan zararlar da hükmün kapsamında kabul edilebilir”).

TBK m. 66 hükmü bakımından yapılan bu değerlendirme, Avrupa Birliği'nin robotların hukuki statüsüne ilişkin güncel yaklaşımı ile de uyumludur. Güncel gelişmeler, robotların sahip olduğu eşya statüsünü, yakın gelecekte de korumaya devam edeceğini göstermekte, ortaya çıkan zararların, nihayetinde neredeyse her zaman bir kişinin fiilinden (tasarımcı, yazılımcı, üretici, kullanıcı vb.) kaynaklandığına dikkat çekmektedir. Gerçekten de, robot kullanımından kaynaklanan zararlar çoğunlukla insan hatasından ya da işletmenin yetersiz organizasyonundan kaynaklanır¹⁰³.

Önemle belirtmek gerekir ki, 2017 tarihli “Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kurallarına İlişkin İlke Kararı”nda¹⁰⁴, “robotik teknolojisindeki gelişmelerin, insan yeteneklerinin yerine geçmesine değil, onları tamamlamaya odaklanması gerektiği, bu doğrultuda, insanların daima akıllı makineler üzerinde kontrol yetkisine sahip olmasının garanti altına alınması gerektiği” vurgulanmıştır. Sonuç olarak, kanaatimizce, robotlara ayrı bir kişilik atfetmeye ve TBK m. 66/III hükmünü bağımsız bir işletme sorumluluğu normu olarak değerlendirmeye gerek kalmaksızın, bir işletme faaliyetinde robot kullanımı nedeniyle üçüncü kişilerin uğradığı zararlar, işletmedeki faaliyetin yürütülmesine katılan bağımlı bir çalışanın fiiline irca edilerek TBK m. 66 kapsamında değerlendirilebilecektir.

SONUÇ

Adam çalıştırmanın sorumluluğu anlayışı, Roma hukukunda gemi işletenin sorumluluğuna, Anglo-Sakson hukukunda 17. yüzyıla tarihlenen bir denizcilik davasına kadar uzanan derin köklere sahiptir. Ana hatları itibariyle, bir kimsenin, kendi menfaatine olan bir işin görülmesi amacıyla, bağımlılık arz eden bir çalıştırma ilişkisi içerisinde çalıştırdığı kişinin işini gördüğü sırada hukuka aykırı fiili ile bir başkasına verdiği zararı tazmin yükümlülüğünü ifade eder. Adam çalıştırmanın sorumluluğu, tarihsel süreç içerisinde genel bir norma dönüşerek, sorumluluk hukukunun gelişiminde önemli işlevler

---

¹⁰³ KARNOW, 2016, s. 74.

¹⁰⁴ Bkz. dn. 82.

üstlenmiş ve birtakım hukuki sorumluluk meselelerinin çözümünde geçici hukuki çare olmuştur.

Karşılaştırmalı hukuk verileri, adam çalıştırmanın sorumluluğunun, doğrudan sorumluluk ve dolaylı sorumluluk şeklinde iki farklı model üzerine kurulduğunu göstermektedir. TBK m. 66 hükmünde, yabancı ülkelerdeki hâkim modelden farklı olarak, doğrudan sorumluluk esası benimsenmiştir. Bu sorumluluk modeli, adam çalıştırmanın objektif özen yükümlülüğünü ihlâl ettiği varsayımı üzerine kurulu olup çalışanın şahsi sorumluluğundan bağımsızlaştırılmıştır. Ayrıca, adam çalıştırmanın çalışan üzerindeki hâkimiyetine kaynaklık eden bağımlı çalıştırma ilişkisi oldukça geniş kapsamlıdır. Hukuki ya da sadece fiili nitelikteki bir ilişki dahi TBK m. 66 anlamında bir çalıştırma ilişkisine kaynaklık edebilmektedir. Sorumluluk hukukunun gelişim süreci içerisinde kabul edilmiş olan “organizasyonel bağımlılık” ölçütü de, çalıştırma ilişkilerini içerik ve nitelik açısından zenginleştirmektedir. Tüm bu özellikler, TBK m. 66 hükmüne oldukça dinamik ve geniş bir uygulama alanı sağlamaktadır.

Öte yandan, çağımızın teknolojik gelişmeleri, günlük hayatımızla birlikte modern işletmeleri de büyük bir hızla dönüştürmektedir. Mal üretimi ve hizmet sağlamada, insan iş gücü yanında özellikle robotik teknolojiler hızla yerini almaktadır. Modern işletmelerdeki bu farklı örgütlenme yapısı, işletme faaliyetinde teknik teçhizat kullanımından kaynaklanan zararlardan sorumluluğa ilişkin hukuki bir dayanak arayışını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede Türk hukukunda hukuki dayanak olarak değerlendirilebilecek düzenlemelerden biri de adam çalıştırmanın sorumluluğuna ilişkin genel norm niteliğindeki TBK m. 66 hükmüdür. Söz konusu hükmün üçüncü fıkrasında, işletmeler bakımından organizasyona özen yükümlülüğü getirilerek adam çalıştırmanın sorumluluğu ağırlaştırılmıştır. Buna göre adam çalıştırıcı, işletme faaliyetleri nedeniyle üçüncü kişilerin zarara uğramasını önleyecek şekilde işletme organizasyonu kurmakla yükümlüdür. TBK m. 66/III hükmünün hukuk niteliğine ilişkin tartışmalar çerçevesinde ilgili hüküm, çalışanların fiilinden kaynaklanan zararlar ile sınırlı olarak yorumlansa bile, bir işletme faaliyetinde kullanılan robotun kendisine ait fiilinden bahsedilemeyeceğinden, robot kullanımından kaynaklanan zararlar bir çalışanın fiiline irca edilmek suretiyle TBK m. 66 kapsamında değerlendirilebilecektir.

Kısacası, robot kullanımından kaynaklanan zararlardan sözleşme dışı sorumluluğa ilişkin özel bir sorumluluk normu kabul edilmediği sürece, TBK m. 66 hükmünde düzenlenen adam çalıştırmanın sorumluluğu, sorumluluğun niteliği ve işletmeler bakımından öngördüğü özen yükümlülüğünün geniş kapsamı sayesinde bu meseleye büyük ölçüde hukuki zemin sağlamaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

AKÇAPINAR SEZER, Ebru, “Yapay Zekâ Nedir? Ne Değildir”, **VIII. Sağlık Hukuku Kurultayı, Ankara Barosu**, 29-30 Kasım 2019, Ankara, 2019, (s. 133-138).

AKÇURA KARAMAN, Tuba, **Üreticinin Ayıplı Ürünün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.

AKİPEK, Jale/AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya, **Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku-Birinci Cilt**, 14. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018.

AKKURT, Sinan Sami, “Yapay Zekânın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 13, 2019, (s. 39-59).

ALTAY, Sabah, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Adam Çalıştırmanın İşletme Faaliyeti (Organizasyonu) Dolayısıyla Sorumluluğu (TBK m.66/III)”, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011)**, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, MÜHF-HAD Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, 2. Bası, İstanbul, 2012, (s. 171-185).

ANTALYA, Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt. V/1,2, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2019.

ATAMER, Yeşim M./KURTULAN GÜNER, Gökçe, “Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu ile İmalatçının Sorumluluğu Konusu Türk Hukuku Açısından Çözülmüş Müdür?”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2021, Cilt. 70, Sayı: 2, (s. 543-588).

- BAK, Başak, “Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 35, 2018, (s. 211-232).
- BAYSAL, Başak, **Haksız Fiil Hukuku (BK m. 49-76)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- BOZKURT YÜKSEL, Armağan Ebru, “Robot Hukuku”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 29, 2017, (s. 85-112).
- BREHM, Roland, **Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht**, Bd. VI: Das Obligationenrecht, 1. Abteilung: Allgemeine Bestimmungen, 3. Teilband, 1.Unterteilband: Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen Art. 41-61 OR, 4. Auflage, Bern, 2013.
- BURCUOĞLU, Haluk, “Seminer: Borçlar Kanunu’na Getirilen Yenilikler”, **İzmir Barosu Dergisi Borçlar Kanunu Özel Sayısı**, Yıl: 77, Sayı: 2, 2012, (s. 35-44).
- CALO, Ryan, “Robotics and the Lessons of Cyberlaw”, **California Law Review**, Year: 2015, Volume: 103, (s. 513-563).
- DYRKOLBOTN, Sjur, “A Typology of Liability Rules for Robot Harms”, **A World with Robots, Intelligent Systems, Control and Automation**, (eds.) M.I. Aldinhas Ferreira et al., Springer, 2017, (s. 119-133).
- ERCAN, Cannur, “Robotların Fiillerinden Doğan Hukuki Sorumluluk Sözleşme Dışı Sorumluluk Hallerinde Çözüm Önerileri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl:11, Sayı: 40, 2019, (s. 19-51).
- EREN, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 26. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- EREN, Fikret, “Adam Çalıştırmanın Sorumluluğunda İşletmenin Çalışma Düzeni ile Zarar Arasındaki İlişki”, **Akit Dışı Kusursuz Sorumlulukta Bedensel Zararlar, Uluslararası Kongre, Türkiye Barolar Birliği**, (eds.) Sema Uçakhan Güleç/Necdet Basa, Ankara, 2018, (s. 25-37).

FELLMANN, Walter/KOTTMANN, Andrea, **Schweizerisches Haftpflichtrecht, Band I: Allgemeiner Teil sowie Haftung aus verschulden und Persönlichkeitsverletzung, gewöhnlichen Kausalhaftungen des OR, ZGB und PrHG**, Stämpfli Verlag, Bern, 2012.

FISCHER, Willi/ITEN, Marc'Antonio, **Haftpflichtkommentar, Kommentar zu den schweizerischen Haftpflichtbestimmungen**, (hrsg.) Willi Fischer/Thierry Luterbacher, Zürich, 2016.

HATEMİ, Hüseyin/GÖKYAYLA, Emre, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.

HAVUTÇU, Ayşe, **Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

HONSELL, Heinrich/ISENRING, Bernhard/KESSLER, Martin A., **Schweizerisches Haftpflichtrecht**, 5. Auflage, Schulthess, Zürich, 2013.

KARA KILIÇARSLAN, Seda, **Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu (Adam Çalıştırmanın Davranışlarından ve İşletmenin Organizasyonundan Dolayı Sorumluluğu)**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017.

KARNOW, Curtis E.A, "The application of traditional tort theory to embodied machine intelligence", **Robot Law**, (eds.) Ryan Calo/A. Michael Froomkin/Ian Kerr, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2016, (s. 51-77).

KILIÇOĞLU, Ahmet M., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021.

KILINÇ, Ayşe Nur, **Adam Çalıştırmanın Organizasyon Sorumluluğu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

MOHAMAD, Abdul Basir bin, "Vicarious Liability: A Study of the Liability of Employer and Employee in the Islamic Law of Tort", **Arab Law Quarterly**, Year: 2000, Volume: 15, No: 2, (s. 197-205).

MOYLE, J. B. (çev.), **The Institutes of Justinian**, 5th edition, 1913,
https://www.gutenberg.org/files/5983/5983-h/5983-h.htm#link2H_4_0089

MÜLLER-CHEN, Markus, **Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Obligationenrecht Allgemeine Bestimmungen**, (hrsg.) Andreas Furrer/ Anton K. Schnyder, 2. Auflage, Schulthess, Zürich, 2012.

NOMER, Halûk N., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Beta Yayıncılık, 18. Bası, İstanbul, 2021.

OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt. 2, 16. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021.

OĞUZMAN, Kemal/BARLAS, Nami, **Medeni Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar**, 17. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011.

PAGALLO, Ugo, **The Law of Robots- Crimes, Contracts and Torts**, Springer, Heidelberg, 2013.

RICHARDS, Neil M./SMART, William D, “How should the law think about robots?”, **Robot Law**, (eds.) Ryan Calo/A. Michael Froomkin/Ian Kerr, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2016, (s. 3-22).

SCHÖNENBERGER, Beat, **Kurzkomentar Obligationenrecht**, (hrsg.) Heinrich Honsell, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2014.

SCHWENZER, Ingeborg, **Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil**, 8. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern, 2020.

ŞENOCAK, Zarife, “Adam Çalıştırmanın Sorumluluğunda (TBK mad. 66) Özel Sorunlar”, **Akit Dışı Kusursuz Sorumlulukta Bedensel Zararlar, Uluslararası Kongre**, (eds.) Sema Uçakhan Güleç/Necdet Basa, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2018, (s. 51-72).

TANDOĞAN, Haluk, **Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1981.

TURNER, Jacob, **Robot Rules: Regulating Artificial Intelligence**, Palgrave Macmillan, 2019.

TÜRKMEN, Ahmet, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Organizasyon Sorumluluğu (TBK m.66/III)”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Yıl: 2012, Cilt: 70, Sayı: 2, 2012, (s. 257-284).

UYUMAZ, Alper/TOKAT, Hüseyin, “Demiryolu ile Yolcu Taşımacılığında Kaynaklanan Akit Dışı Hukuki Sorumluluk”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2016, Cilt: 65, Sayı: 3, (s. 967-1022).

ÜNLÜTEPE, Mustafa, **Organizasyon Sorumluluğu (TBK m. 66/III)**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.

WAGNER, Gerhard, **Münchener Kommentar zum BGB**, 8. Auflage, C. H. Beck, München, 2020.

WERRO, Franz, **Commentaire Romand, Code des obligations I: Art.1-529 CO**, (eds.) Luc Thévenoz/Franz Werro, 2e édition, Bâle, 2012.

WERRO, Franz/PALMER, Vernon Valentine/HAHN, Anne-Catherine, “Strict Liability in European Tort Law: an Introduction”, **The Boundaries of Strict Liability in European Tort Law**, (eds.) Franz Werro/ Vernon Valentine Palmer, Durham, 2004.

WIDMER, Pierre, “Privatrechtliche Haftung”, **Handbücher für die Anwaltspraxis, Band V: Schaden-Haftung-Versicherung**, (hrsg.) Peter Münch/ Thomas Geiser, Helbing & Lichtenhahn, Basel, 1999, (s. 7-93).

WIDMER, Pierre, “Switzerland”, **Principles of European Tort Law, Volume 6: Unification of Tort Law: Strict Liability**, (eds.) Bernhard A. Koch/Helmut Koziol, Kluwer Law International, New York, 2002, (s. 323-350).

WIDMER, Pierre, “Produktehaftung: Urteilsanmerkung Zivilrecht”, **Recht**, 1986 (s. 50-57).